

Johann Affelmann Daniel Spalchaver

Illustrium Quaestionum Theologicarum Heptas : I. An libri nonnulli e Biblico Canone perierint? II. Scriptura, ab haeretico, pravo sensu, allegata, an verbum Dei sit & maneat? III. Utrum unum & idem Scripturae dictum plures literales sensus admittat? IV. Quid, in oppositione Apostolica, notent, Litera & Spiritus? V. Num primores illi, de quibus Joan. 12. v. 42, habuerint fidem iustificantem? VI. Quantum nov-antiquae opinioni, de felicitate Novi instantis in his terris millenarii, tribuendum sit? VII. An mundus secundum substantiam sit interiturus?

Rostochi[i]: Ferberus, 1618

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn757186661>

Druck Freier Zugang

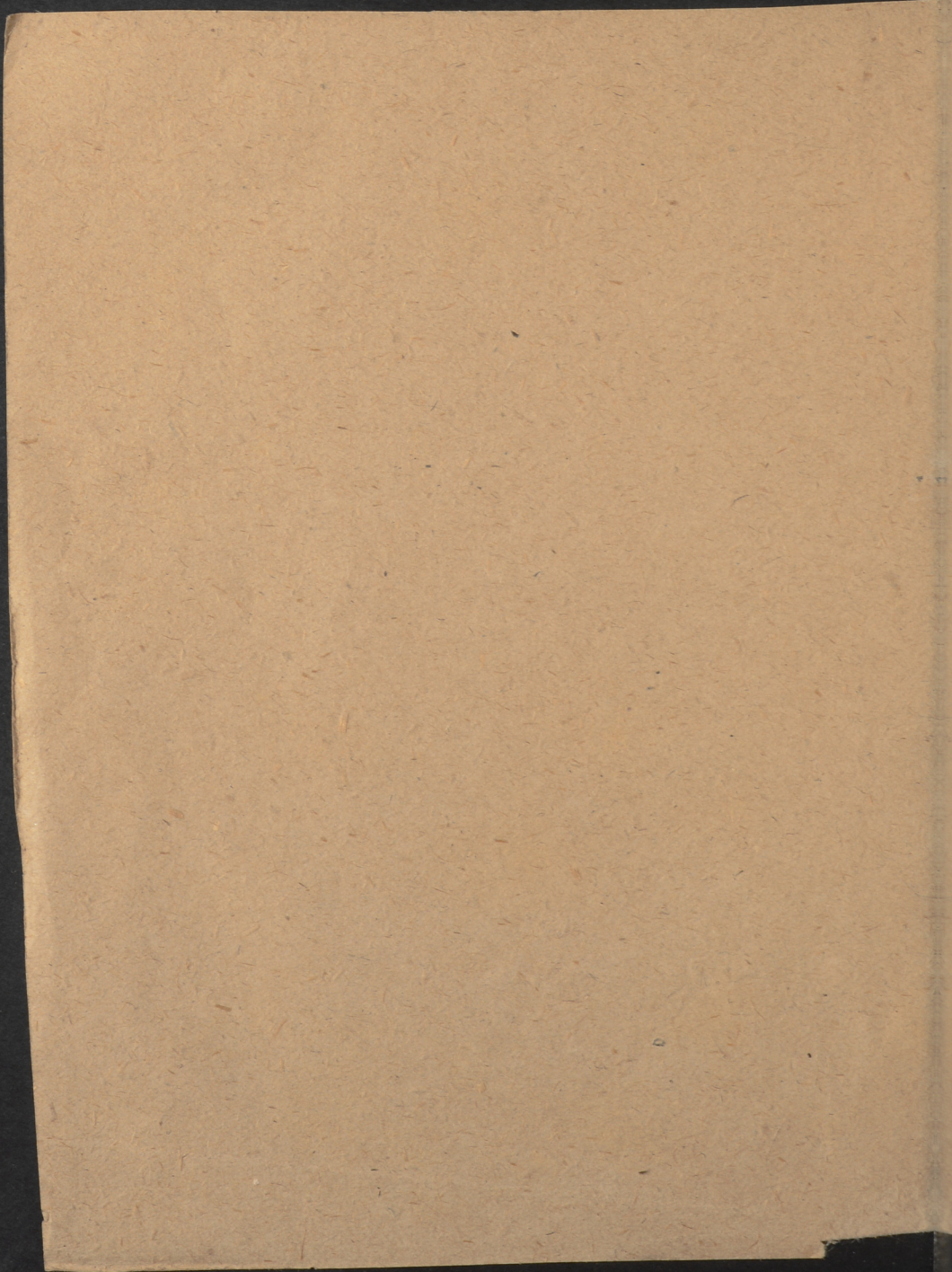
Diss. theol.

Sp altharvms

B. Theol 4004 Caps. 6

1114. 14.

Illustrium Quæstionum
THEOLOGICARUM
HEPTAS,

Landes-Bibliothek
Rostock i. M.

- I. An libri nonnulli è Biblico-Canone perierint?
- II. Scriptura, ab hæretico, pravo sensu, allegata, an verbum Dei sit & maneat?
- III. Utrum unum & idem Scripturæ dictum plures literales sensus admittat?
- IV. Quid, in oppositione Apostolica, notent, *Litera & Spiritus*?
- V. Num primores illi, de quibus Joan. 12. v. 42, habuerint fidem justificantem?
- VI. Quantum nov- antiquæ opinioni, de felicitate Novi instantis in his terris millenarii, tribuendum sit?
- VII. An mundus secundum substantiam sit interiturus?

DEO, TER OPTIMO, TER MAXIMO,
BENIGNE FUVANTE,

Explicata, & ad placidam sententiarum collationem
publicè proposita,

P R Æ S I D E

JOHANNÉ AFFELMANNO

SS. Theologiæ Doctore, ejusdemq; in Academia
Rostochiensis Professore ordinario,

R E S P O N D E N T E

M. DANIELE SPALCHAUERO Rostochiensis.

In Auditorio magno: 13. Junii horis matutinis,

R O S T O C H I

Literis & Impensis meis excudi Augustinus Ferberus Jun.

ANNO M. DC. XIII.

VII

QVÆSTIO I.

An libri nonnulli è sacro Bibliorum
canone perierint?

I.

Pagina scripturæ divini capsula verbi est. Quam qui cum Rabbiniis, horumq; amulis Pontificiis, imperfectionis postulant, nec efficientem ejus causam, quæ est Deus; nec materiam, sive subjectum, nempe res divinas; nec formam, quæ est veritas divina; nec finem, Dei scil. gloriam, hominumq; ad salutem consequendam, institutionem, satis intelligere videntur. vide 2. Tim. 3. v. 15. 16. 17.

2. Orthodoxa nostrarum Ecclesiarum sententia est: Quæcunq; sunt nobis ad æternam salutem adipiscendam necessaria, ea omnia proponi in scripturis sacris, libris nempe Prophetiis & Apostolicis, & ex solis illis discenda esse. Hoc est, dicimus scripturam sacram esse plenam & perfectam fidei & cultus divini regulam, & viam ad Deum nostramq; salutem in Deo indicem perfectissimum, controversiarumq; Theologicarum directivum & definitivum judicem certissimum.

3. Heterodoxa Pontificiorum Ecclesia sententiam hanc totis impugnat lacertis, imperfectionis scripturam accusans, & quæ consideratur intensivè, vel essentialiter, quoad dogmata, moresq; & quæ consideratur extensivè, vel accidentaliter, quoad libros in quantitate. De posteriore reperti sunt hodie ex Jesuitis profani Alastores, qui calumniarentur, scripturam sacram mutilam esse, multis codicibus, ob Judaorum incuriam & perfidiam, destitutam, nec absimilem libellis puerorum Alphabeticis, è quibus nunc hinc nunc aliunde sunt excerptæ pagina, aut mercatorum adversariis, diarii

& macrocollis laceris dissectis & projectis. Quin imperfectionem scripturae posteriorem, quam esse dicunt in Quantitate, impendio urgent, ut priorem, quam esse dicunt in scripturae essentialiter considerata, eo firmiter evincant. Ita enim arguitur, qui novit *BELLARE MINUS* l. 4. de verbo Dei c. 4. mihi p. 263. 264: *vel totus canon est sufficiens, vel singuli libri per se. Non potest dici, quod singuli libri sint sufficientes, nam tunc falsum esset, quod dicit Chemnitius, traditionum usum fuisse in Ecclesia usque ad complementum totius Canonis scripturarum.* Praeterea non singuli Evangelistae omnia continent. Item, si unus liber omnia continet sufficienter, quid opus fuit tot libris? Denique ipsi (Lutherani) aperte dicunt, totum Canonem esse necessarium ad hoc, ut sufficiens doctrina habeatur. At neque id verè affirmari potest: Nam multi libri verè sacri & Canonici perierunt. Igitur non habemus nec habuimus à mille quingentis annis sufficientem doctrinam, si tota sita est in scripturis. Haecenus Bellarminus. Confer belli Bellarminiani Camillum D. Gretserum tom. 1, defens. Bellarminianæ pag. 1562. 1563. & seqq. Pererium præfat. in genef. pag. 4. itemque Uberum in apologia contra D. Cramerum p. 58. & seqq., operose admodum thema hoc de amissis libris urgentem.

4. Quibus respondeo 1. Totum dici tripliciter: secundum quantitatem, secundum perfectionem rationis & essentiae suae, & secundum virtutem. Priores duos modos Jesuita confundunt. Fac enim, aliquos libros de Canone perisse, nihilominus tamen essentialis ejus perfectio, & substantia scripturae manet, per singulos libros tanquam partes diffusa; quae essentialis perfectio consistit in rei tractatae sufficientia, non in librorum numero. Itaque, si res tractata, h. e. doctrina dogmaticum & morum perfectè continetur in scriptura, dicitur illa merito esse essentialiter perfecta, tametsi contingeret, ut omnes
libri

libri non extarent. Non si libri deficiunt, etiam articuli fidei deficiunt. 2. Canonis integritas & perfectio non consistit in numero & multitudine vel paucitate librorum, sed in unica paterna, provida & sapientissima Dei voluntate, qua quovis tempore tantum cœlestis doctrinae communicavit humano generi, quantum ad aeternam salutem necessarium erat: Hinc alio tempore pauciores, alio plures libri Ecclesia divinam voluntate traditi sunt. 3. Aliud est, totum canonem sufficere ad doctrinam, quod nos dicimus, aliud, totum ad hoc necessarium esse, ut doctrina sit sufficiens. 4. Singuli libri sunt sufficientes sufficientiam partium, ad quam ordinatae sunt, & sufficientiam suam itidem essentiali, h. e. doctrinae, quam tractant, perfectione; secundum verò rationem integram & quantitatem, non habent sui totius sufficientiam, sed suam. 5. Nego a. tibi, lacertose Jesuita, quod, liberalitate non necessariam, quidam ex Orthodoxis concesserunt, nego, inquam, ullum librum è Canone periisse. Distinguo inter Biblicum Codicem & Biblicum Canonem, inter libros sacros vel divinos & Canonicos, inter fidem historicam & salvificam. Ex Codice Biblico libros periisse, libros sacros & divinos periisse, concedo, quod præter Orig. præfat. in homil. in cantic. cantic. August. de civit. Dei lib. 18. c. 38, etiam Eucherius in libros Regum pag. 45. 148, & Drusus in epistolis pag. 190. 191. 192. contēdunt: ex Canone Biblico libros periisse, libros canonicos periisse, nego: fortassis fides historica patitur defectum, sed non salvificam. Si qui ergo libri perierunt ex sacris, ex Canonicis non fuerunt, si vel auctore Deo scripti sunt: alioquin veteris Ecclesie diligentissimam curam, quae quanta in asservandis libris Canonicis fuerit, vel sola historia rerum, adversus eos, qui TRADITORES dicti sunt, gestarum ostendit; immo & divinam providentiam custoditi fuissent, & non perdit; vel Deus sus excidisset sine, quod dicere oppidò absurdum est.

5. Nempe tria spectant ad Canonem, 1. ut immediate à Deo scriptori scriptum inspiratum sit. 2. ut scriptor immediate sit à Deo vocatus. 3. ut œcumenica & continenti successione ab autographo de testificatione constet.

6. Non desunt tamen, qui contra sentiunt, etiam ex vetustis Patribus, partim historiam, partim exempla adducunt. Historiam qui adducunt, de libris sacris aliquid excidisse putant Manassis, aut deportationis Babylonica, aut Antiochi Tyranni tempore. Resp. 1. Dicit quidem historia, authenticum legis librum regnante Joschija in domo Dei inventum esse, 2. Reg. 22. v. 8: item, ubicunq; liber legis inventus est, cum Antiochi Epiphaniis mandato igni fuisse traditum 1. Macc. 1. v. 59 60, sed nusquam dicuntur omnes cremati esse, nec ullus superfuisse: itaq; nullum est dubium, quin pii aliquot penes se veram & incorruptam sacrorum librorum fidem conservarint. 2. ut maximè illud diceret historia (quod hæcenus cognoscere nobis non licuit) illud *κατά τὸν* oporteret accipi, & ad sua loca & tempora piè restringi, non ad omnia exempla pertrahi.

7 Nam quod 4. Esd. 14. v. 24. & seqq. legitur, libros legis intercidiisse planè tempore transportationis Babylonica, quos post captivitatem denuo, divino percitus afflatu, postquã nescio quem syrupum bibisset, scripserit Esdras; (quam sententiam etiam è Patribus non pauci, è recentioribus autem celebris ille Politicus Gregorius Tolosanus l. 12. de Republica, tuentur) id fabulosum esse, non ex 2. Mac. 2. v. 5, ut quidam volunt, nam & ille locus anile figmentum continet; sed ex Nehem. 8. v. 2. 3. Dan. 9. v. 2. 11. Esa. 45. v. 1 certum est. Quamquam in scripto Esdra, quod Theodorus Bibliander & quidam alii hujus seculi fanatici dicunt esse Canonicum, numerus ostendat alludi ad Thalmudicos libros potius, quàm Biblios.

8. Exem.

8. *Exempla qua obijciunt, sunt vel ex veteri vel ex Novo instrumento De instrumento Veteri D. Chrysoſtomus cum incideret in illud Matth. 2. v. 23, Habitavit in civitate, qua dicitur NaZareth, ut impleretur quod dictū eſt per Prophetas, quod NaZaraeus vocabitur, exiſtimabat, teſtimonium hoc ſumptum à Prophetis, qui perierunt. Idem ſuſpicatur Euthymius. Verba Chryſoſtomi homil 9. in Matth. pag 85 hæc ſunt: Quis igitur hoc aſſeruit Prophetarum? Nequaquam ſcruteris iſta, neq̄ in rebus ejuſmodi eſto curioſus. Multa enim ex Prophetiſ periere monumentis. Theophylactus etiam aut libros intercidiſſe reſpondet, per Hebraorum incuriam, aut oretenus ἀρεφως id olim ad Judæos fuiſſe dictum. Sed nihil opus erat talium φαρμακων. Hieronymus lingua Hebraica peritior, venuſtè & ſcitè id eduxit, ex Eſa. 11. v. 1, (vide & Eſa. 60. v. 21. Zach. 6. v. 12.) alii ex Gen. 49. v. 26. Num. 6. v. 12. Judic. 13. v. 5: quam poſtერიorem interpretationem, præter omnem rationem, licet ſub ejuſ parma deliteſcat, ridet Piſcator in Matth. pag. 26.*

9. *Alii in ſpecie amiſſos libros exprimunt. ubi, in-quiunt, eſt liber juſtorū ſive recti, de quo Joſ. 10. v. 13. 2. Sam. 1. v. 18, ubi liber Achia Silonitis, de quo 2 Par. 9. v. 29, Propheta Addonis aut Hiddonis 2 Par. 9. v. 29. c. 12. v. 15. c. 13. v. 22: ubi plures alii, de quibus expreſſa eſt in libris Joſua, Samuelis, Regum, Paralipomenon, &c. mentio? Reſp. De ſingulis libris in ſpecie judicium noſtrum, rogati, in diſputationis actu prolixius exponemus. Hoc loco annotabo obſervationem quadruplicem, ex qua ad exempla hæcenus è V. Inſtrumento objecta reſponderi poteſt. I. eſt: Vox Hebraea רעו non librum tantum ſignificat, quemadmodum, qui à nobis diſſentiunt, locis omnibus interpretantur, ſed & libellos & catalogos & reſcenſiones breves complectitur. Exempla è Lexicis deſcribi poſſunt, vide a. in primis Gen. 5. v. 1. Nekem. 7. v. 5. in hoc vi-*

hoc vitium incurritur Num. 21. v. 14, ubi recensio bellorum Jehovæ, non est aliquis liber seorsim de hoc argumento conscriptus, sed breve scriptum & cantionis formula, ad canonem non pertinens, recepta tamen in populo Dei, quemadmodum alia non absimilia v. 17 & 27. ejusdem capituli adducuntur. II. Libri, de rebus naturalibus, de actis publicis seu forensibus, annales forenses, non sunt confundendi cum libris Deo auctore & Ecclesie traditis, & ad corpus scripturæ sacræ canonicæ pertinentibus: illos interuisse, non nego, sed hos. Hæc autem confusio est in quibusdam exemplis. Huc refero cum Andrea Maso, in historiam Josux pag 189. edit. Antwerp. anno 1574, librum justorum, vel, ut alii vertunt, recti, Jos. 10. v. 13. 2. Sam. 1. v. 18, per quem Hieronymus librum Samuelis, Judæi librum Geneleos, quibus hircum mulgentibus cribrum hic supponit Lyranus, alii librum 12. Prophetarum accipiunt. Item libros Chronicorum Regum Israël & Judæ, 1. Reg. 14. v. 19. c. 15. v. 7, & alibi passim. Hanc enim esse veram interpretationem ostendit locus 1. Reg. 11. v. 41. item Salomonis de herbis & fruticibus eloquia, 1. Reg. 4. v. 32. & seq. Neque enim quicquid Salomo scripsit, Canonicum fuit, sed quicquid ut authenticus Dei notarius scripsit. III. Sæpe apparet libros amissos, qui tamen amissi nunquam fuerunt; sed in manibus sunt omnium. Sic verba Samuelis, Nathanis, & Gadis 1. Par. 29. v. 29, comprehensa sunt duobus libris Samuelis, quorum partem singuli descriptam Ecclesie tradiderunt. Sic libri Achiz 2. Paral. 9. v. 29, Semajæ 2. Par. 12. v. 15, Hiddonis 2. Par. 9. v. 29. c. 12. v. 15. c. 13. v. 22, aliorumque Prophetarum, qui Deo auctore, & judicio ac consensione Prophetarum, in cœtu Ecclesie historiam sacram populi Dei ex temporum serie continuaverunt, & de scripto, testificante Domino, Ecclesie tradiderunt: quæ Historiæ sacræ continuatio, suppressis eorum, à quibus scripta est, nominibus, in iis libris congesta legitur, qui paternâ Dei providen-

videntiâ ad nostras manus pervenerunt. Nam 1. Sam. 25. v. 1. moritur Samuel. Quis ergo reliquum prioris & totum posteriorum Samuelis librum continuavit? quis libros Regum: ut & Paralipomenon? certè illi ipsi, quorum scriptura meminit, Nathan, & Gad, Ahija, Hiddo, &c. Sic librum Samuelis, de jure Regis & Regni 1. Sam. 10. v. 25, quidam interiisse scribunt: contra, jus regni in scriptura esse, per equipollentiam, annotant alij, cum extet Deut. 17. sed malim illos ipsos libros Biblicos Samuelis intelligere: in illis enim extat jus regnic. 8. IV. Quadam allegantur in N. Test, non ex V. Test. libris, sed ex indubitata majorum traditione: non quidem ob scripturarum indigentiam, & ad probanda fidei dogmata, ut Pontificij suas allegant traditiones, sed ut Apostoli ad captum hominum se quoquo modo accommodando, eos, melius vel commoverent, vel convincerent. Huc refero locum 2. Tim. 3. v. 8, de quo tamen, ob Plinii verba tom. 3. op. mihi p. 116, alii aliter sentiunt, & in Epistola Juda v. 14. Quamquam enim Dn. Mylius p. m, intercidisse putet, scriptum Enochi Propheticum sup. 1. ad Corinth. p. 101, & Danæus Enochum scripsisse librum aliquem contendat contra Bellarm. pag. 79, idemq; cum Danæo plures, auctoritate fortè Tertulliani decepti, velint, è textu tamen id ostendi nequit, in quo dicitur, prophetavit, id est, prænunciavit, prædixit; de scripto nullum verbum.

10. Ex Novo Instrumento non minus exempla producant. Ajunt enim ex eo perisse 1. epistolam Pauli ad Corinthios tertiam, vel potius, primam, ob locum 1. Cor. 5. v. 9. Scripsi vobis in Epistola. 2. priorem ad Ephesios, ob locum Eph. 3. v. 3. Sicut supra scripsi in brevi. 3. epistolam ad Laodicenses, cujus mentio fiat Colos. ult. v. 16. Resp. 1. Jesuita Salmeron tom. 13, tract. 2. & 3, de tertia vel potius prima ad Corinthios, & illa quæ ad Laodicenses scripta est,

B

negat

negat illas periisse, cum quo reliqui ejusdem societatis transi-
gant. 2. Circa priorem ad Corinthios videas se fatigare in-
terpretes. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophy-
lactus, Photius, Salmeron, Polanus, Junius, aliiq; hos, magno
numero, secuti, existimant, Paulum eam ipsam priorem epi-
stolam ad Corinthios intelligere, ex qua locus hic obijciitur,
non novam aliquam; ita ut hisce verbis repetat Apostolus &
declaret, quod c. 5. v. 2. & 7 scripserat. Ne tamen videamur
θεσιν φουλάττων, fateor, probari mihi sententiam Ambrosij, tom.
5. oper. pag. 257, Mylij, in 1. ad Corint. p. 100, Hunnij, in epist.
ad Corint. p. 171, Rungij disp. 6. in Epist. 1. ad Corint. p.
432, Lucæ Ostiandri in glossis pag 465, Gesneri in 2. Tim.
3. v. 6 litera Q, Beza in annot. major. p. 122, Calvinij & ex co
Marlorati in N. Test. p. 102, Parei ad Cor. p. 268, Drusii in
præterit. p. 217, quo & inclinat Estius tom. 1. pag. 294, 295,
nempe, primam epistolam, quæ ab Apostolo ad Corinthios
scripta fuit, nos non habere, sed tantum secundam & tertiam;
primam illam, quam hic citat Apostolus, publicam Ecclesiæ
lucem non vidisse, & quamvis ex authore Canonica satis fu-
tura fuerit, si publicè innotuisset, in Canonem tamen non ve-
nisse, cum perierit prius, quàm Ecclesiæ innotuerit. Nam
quo minus prior mihi probetur sententia, præter alia argu-
menta, inde est, quod non obscurè Apostolus v. 11. hanc epi-
stolam, quæ vulgò prima dicitur, priori opponit. 3. De Epi-
stola ad Ephesios non desunt ex nostris, nec desunt è Calvinia-
nis, qui Apostolum Paulum aliam ad Ephesios Epistolam scri-
psisse putant: sed rectè Oecumenius & Hieronymus sentiunt,
verba c. 3. v. 3, accõmodanda esse ad superiorè partem capi-
tis, h. e, ut interpretor, ad hanc ipsam Epistolam, capite primo;
quam sententiam è Jesuitis probat Vazquez in para-
phr. pag. 107, è Calvinianis Aretius in comment. pag. 257,
Piscator in comm. lat. p. 1137, vel conjunctim capite primo
& se-

& secundo, ut Flacius in glos. pag. 934, Zanchius tom. 6. p. 94, Rolloc. pag. 148. existimant. 4. De Epistola ad Laodicenses varia sunt tum Patrum tum recentiorum sententia: alii enim, lectione græcâ ducti, ex Λαοδικείας, quæ est ex Laodicea, non intelligunt epistolam Pauli ad Laodicenses scriptam, sed Laodicensium aliquid ad Paulum: ita Chrysofomus, Oecumenius, Theodoretus, Balduinus, Behmius, Catharinus, Salmeron, Kimedoncius, Tostanus, Polanus, Witackerus, Confer Drusium in præteritis pag. 200: Alij esse eam priorem ad Timotheum, quæ ex Laodicea scripta est, ita Theophylactus, quem pleriq; sequuntur: Alij Epistolam peculiarem fuisse Pauli ad Laodicenses, quæ perierit, Ita Dn. D. Hoe, Lucas Osiãder, Weinrichius, Bellarminus, Gretserus, Uberus. Et Bellarminus quidem certum esse ait, Paulum epistolam scripsisse ad Laodicenses, itane? Quid ergo fiet de verbis collegæ tui, Bellarmine, Cardinalis dico Baronii, qui in epit. anal. anno Dom. 60. p. 52, Paulum, inquit, scripsisse Epistolam ad Laodicenses, Verum non est. Alij intelligi quidem peculiarem ad Laodicenses, sed quæ non perierit, verum hodieq; extet. Ita Alphonsus Salmeron, & ait Sixtus Senensis l. 2. Biblioth. sanctæ fol. 92, se Patavij in Bibliotheca Johannis à viridario vidisse exemplar. Sunt, qui ex Bibliotheca Sorboniana Parisiensi hujus epistolæ etiamnum exemplum producunt. Et ipsi habemus exemplum hujus epistolæ (aliquatenus tamen ab eo, quod Sixtus Senensis produxit, devians) excusum Hamburgi anno 1595 curante Stephano Prætorio. Marcion olim ejusdem exemplum producebat, quod Epiphanius negat esse Apostolicum, hæresi 42. fol. mihi 123. edit. Basii. anno 1578. Ego cum videam singulis hæc sententijs opponi posse considerationes non contemnendas, dicam, salvo aliorum judicio, quid mihi videatur. Existimo per epistolam ex Laodicea (interpre-

tes de suo addunt, qua scripta est) quam vult Paulus legi Colossis, intelligi epistolam scriptam de Onesymo ad Philemonem, qua hodieq; legitur in textu Biblico. De qua sententia non dubitabo candidè iudicatos, qui è textu, loci, personarum & temporis circumstantias diligenter expendierint.

II. Ut rei totius faciamus compendium: eos libros duntaxat Spiritus Sanctus ad Canonem constituendum servatos voluit, quos ad firmandam veritatis doctrinam, & constituendam Ecclesie formam vidit esse necessarios. (vide Joan. 20. v. 31. c. 21. v. 25.) alios autem, qui vel in usum ecclesiarum quarundam peculiariter scripti fuerant, vel illis potissimum temporibus serviebant, interire passus est, tum ne Ecclesia multitudine scriptorum gravaretur, tum ut curiositatè humana modus statueretur, in investigandis iis, quorum cognitio posteris seculis parum profutura erat.

Q V Æ S T I O II.

An scriptura, ab Hæretico, pravo sensu, allegata, vel, an scriptura, cum hæreticus eam eloquitur, verbum five vox Dei sit & maneat?

1. Trismegistus part. 2. pim. ferm. 3. (quod & Stobæus refert, ferm. 10) contendit in terris non dari veritatem, ob rerum humanarum instabilitatem: ita novi quidam censores & Bibliomachi, in hæreticorum citationibus non dari scripturam divinam putant, ob hæreticorum depravatum intellectum.

2. Questionis enim propositæ negativam tuentur & Pontificijs Hofsius, qui, contra Brent. l. 3. p. 551, Quando, inquit, aliquis scripturam profert, qui non est Catholicus, non profert verbū Dei, sed Diaboli. Similia invenies, apud Canisium, Stapletonum, Pistorium, Mulhusinum. è Calvinianis Keckerman lib. 1. Syst. Theo. c. 9. mihi p. 193. & seqq,
Nulla

Nulli, inquit, heretici & heterodoxi unquam citarunt aut citant verbum Dei. Similia videris apud Pareum. Quibus addo Danielem Hoffmannum.

3. Nos questionis affirmativam cum Augustino de unit. Eccles. c. 3. part. 1. mihi p. 625, D. Mentzero disp. 3. Antipitor. thes. 26. pag 84. 85, & in apolog. primæ disput. pag 462, nostram facimus. In cujus decisione cordatos offendere non potest, quod scripturam promiscuè vocamus Dei vocem & verbum: nam quod quidam, subtilitate Bæoticâ, scripturam quidem esse verbum Dei, sed non Dei vocem arguantur, id vel unus locus Act. 13. v. 27 refellit. Probatio affirmativa esto tantum quadruplex.

4. I. Scriptura quam Pharisei in Cathedra Moysis profitebantur, aut erat vox Dei, aut Diaboli. Si vox Dei, ergo scriptura ab hereticis (tales enim erant Pharisei) prolata non desinit esse vox Dei: si vox Diaboli, sequeretur Christum Judæos ad vocem Diaboli remisisse, cum eos ad Phariseos in Cathedra Moysis sedentes ablegarit, Matt. 23. v. 3. Absurdum!

5. II. Scriptura quatenus ab heretico profertur, aut manet in se divina, aut non manet: si manet, ergo non est vox Diaboli; si non manet, ergo quod internum & simpliciter per se est, ut divinitas scripturæ 2. Tim. 3. v. 16, mutari poterit externo hoc accidente, nec semper se eodem modo habebit, falsa itidem erit, quod absit, assertio, quam ipsi Jesuitæ, ut Mulhusin. in animad. contra Pareum, ponunt, ipsiq; Calviniani, & rectè, approbant: quod scriptura in se maneat divina, etsi pro tali non agnoscat.

6. III. Urgemus effatum Apostolicum: hominum incredulitas, &πίστis, fidem Dei non facit irritam. Rom. 3. v. 3.

7. IV. Simul considerari petimus, Baptismum collatum ab eo, qui in articulo quidem Trinitatis sincerus est, in a-

lyjs verò capitibus religionis à Sinceritate fidei deflectit, ve-
rum & ratione substantia integrum esse Sacramentum, ut
concors non modò orthodoxorum, sed & Pontificiorum Calvi-
nianorumq; est sententia. Unde sic concludo: Si hominum
ejusmodi à nisi non tollitur Baptismus, nec verbum Dei, ab hæ-
retico enunciatum illà tolli poterit. At prius est. Ergo.

8. Regerunt 1: ideo scripturam ab Hæretico prola-
tam non esse verbum Dei, quod eam in vero non producat sen-
su. Keckerm. p. 194. Resp. 1. Quis verò ferat talia φάσμα &
ὄψαμα? Nam si scriptura ab Hæretico usurpata non est
verbum Dei: non rectè dicimus, hæreticos scripturis abuti.
Ratio: quia abusus rei per se bona est. At abutitur hæreti-
cus scriptura, vel, ut tu loqueris, non producit eam in vero sen-
su. 2. Distinguo inter scripturam, & id, quod circa illam com-
mittitur. Scriptura est verbum non hæretici, sed Dei, circa
eam commissa depravatio est non Dei, sed hæretici. Cum e-
nim 3. Finis non ingrediatur ipsam rei essentiam, sed sit causa
externa: igitur res ipsa esse potest, ut maximè non adhibeatur
ad verum suum finem, sed ad abusum torqueatur, trahatur-
ve. 4. Illustro simili: Sicut aurum non ideo est argentum,
quia pro argento venditatur, sed ille fallitur, qui aurum pro
argento reputat: Sic scriptura non desinit esse verbum Dei,
quia non vero sensu aut usu citatur, sed is duntaxat fallitur,
qui alicum ejus sensum pro vero reputat: quod tribus modis
feri Rupertus l. 3. de Trinit. c. 3. annotavit, sc. appositione,
diminutione & immutatione.

9. Personatus quidam Achilles objicit Augustinum
ex tract. 27. in Joan. p. 286. tom. 9. oper. At, inquam, hic te
jugulat. Affirmat enim, verbis à te citatis, Dei verbum
semper esse spiritum & vitam (intellige, per se) quocunq; modo
ab aliis intelligatur. Intellexisti spiritualiter? inquit. Spiritus
& vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic illa Spiritus &
vita sunt, sed TIBI non sunt.

Quæstio

QVÆSTIO III.

Utrum unum & idem scripturæ dictum plures literales sensus admittat?

1. *Literalem scripturæ sensum illum esse, qui à Spiritu sancto intenditur, asserunt è Pontificiis Abulensis q. 28. in c. 13. Matth. tom. 2, Burgensis in addit. 1. ad prol. Lyræ, Salmeron prolegom. 7. tom. 1. pag. 77, è Calvinianis Arminius disp. 9. privat. thes. 1. p. 14. Absurdè! Nam, non solum ex literali, sed etiã ex tropica verborum significatione dicentis intentio intelligi potest, & in parabolis omnino debet.*

2. *Rectius è Pontificiis Pererius tom. 3. in Genes. c. 15. v. 5. disp. 1, è Calvinianis Andreas Hyperius lib. Method. Theol. p. 65, literalem sensum eum esse dicunt, quem verba Spiritus S. in propria & nativa significatione accepta gignunt. In hoc enim ipso ab aliis duobus scripturæ sensibus distinguitur. A figurato, quod hic verba translate, ille autem propriè intelligit. A mystico, quod hic ex rebus ipsis alias res spirituales, iste verò ex verbis propriè intellectis Spiritus S. sensum venatur & colligit.*

3. *De hoc sensu literali queritur: an unum & idem scripturæ dictum plures sensus literales admittat? Affirmat Bellarminus lib. 3. de verb. Dei c. 3. Azorius dicit communem esse hanc Theologorum sententiam, lib. 8. inst. c. 2, quam pluribus explicat Burgensis in addit. 1. ad prolog. Lyr, Alphonsus Salmeron autem adductis in medium exemplis probat proleg. 8. tom. 1. oper. p. 79. Quibus accedit Goclenius in probl. Rethoric. q. 61. & 62.*

4. *Nos negativam tuemur, idq; I. quia opinio affirmans absurda est: dum uni verbo pluras formas & significationes, easq; essentielles, assuit. II. quia periculosa est. Nam si una vox plures admittit literales sensus, tunc non amplius est vox*
univo-

univoca, sed equivoca, ut qua jam plura significet, nec hoc magis quam illud. Unde ex ejusmodi Homonymis Scriptura verbis efficax argumentum astrui non posset.

5. Exempla tamen adducit Alphonsus, quibus assertioni fidē faciat. Videamus quatuor potiora, è quibus reliqua dijudicari poterunt. Primus locus, qui plures admittat sensus literales, est Ps. 2. v. 7: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc ab Augustino, Ambrosio & aliis explicatur de aeterna filii generatione, ab Apostolis autem de Christi resurrectione Act. 13, & sacerdotali oblatione Heb. 5. R. ut peregrinas quorundam glosas taceam, distinguo, inter literalem sensum & literalis sensus usum: ille semper est simplex & unicus, hic multiplex & varius. 2. Tim. 3. v. 16. ad literam dictum hoc loquitur de aeterna filii generatione, ut verbum notionale, Tò gigni, ostendit, & eleganter Cyrillus de recta fide ad Theodosium tom. 2. fol. 690 deducit, consequenter autem & illativè exinde probari potest, tum Christi sacerdotium, tum resurrectione, salvo per omnia literali, quem unum agnoscimus, sensu. Ideo enim filius hominis à morte teneri non potuit, quia est filius Dei viventis Matt. 16. v. 16, ac proinde mortis victor & Dominus. Unde etiam Apostolus Rom. 1. v. 3, dicit, Christum resurrectione à mortuis declaratum esse Dei filium. Deinde, cum filius Dei sit primogenitus, jure ei debetur Sacerdotium, quod lege ad νεωτότους pertinuisse V. T. Pandecta testantur. Secundus, quem producit, locus est ejusdem Psalmi v. 12 Osculamini filium. Verba enim Hebraea ברך וקרא ad literam variè exponi posse contendit, ut 1. adore filium. 2. adore pure. 3. osculamini triticum. 4. apprehendite disciplinam. R. Univoca & literalis verborum significatio hæc est: Osculamini selectum. Verbum enim קרא propriè significat osculari. Gen. 31. v. 28. & 55. 1. Reg. 19. v. 18: quia autem osculum subjectionis, reveren-

reuerentia & amoris signū vel adjunctū est, ut patet ex Gen.
41. v. 40. 1. Reg. 19. v. 18. Gen. 29. v. 11. c. 45. v. 15. Act. 20.
v. 37, ideo μετωπιμασ, pro adoratione aut disciplina ponitur,
prout ipse Bellarminus exponit lib. 2. de verb. Dei c. 2. &
13. & lib. 1. de Christ. c. 5. Judai certè hoc honore genus,
osculum, regibus suis deferebant, quo de vide 1. Sam. 10. v. 1:
quin hodieq; adhuc obtinet apud Indos, ut subditi regem de-
osculentur, ait Abenezra. Persa quoq; regum suorum &
manus & pedes deosculabantur, ut est apud Xenophontem:
unde morem pedes osculandi Persicam seruitutem appellat
Seneca in 2. de beneficijs. Præterea veteres deosculari
manum & capita submittere in adorando solebant: cujus mo-
ris meminere præter scripturam sacram Job. 31. v. 27, Apu-
lejus, Minutius Felix, & Plinius lib. 28. cap. 2, item Hiero-
nymus in Job. 31. v. 27. & in Ose. 13. D. Bernhardus
pulchrè triplex in sacris constitui osculum monet, & hoc
Psalmi loco unius dictionis fasce comprehendendi existimat. 1.
Pedum, quod adorationis, 2. manuum, quod homagii, 3. oris,
quod mutui amplexus. Triplici hoc osculo, non proditorio Ju-
da, Christum excipere debemus: Osculemur ipsum, primò
adorando, & genua nostra cum omnibus cœlestibus ac terre-
stribus, coram ipso flectendo, Phil. 2. v. 10: Osculemur ipsum se-
cundo, fœdus cum ipso ineundo, fidemq; semel in baptismo da-
tam cum perseverantia ad salutem servando Matt. 10. v. 22:
Osculemur ipsum tertio, in amplexum illius ruendo, idq; cum
ad os & labia ejus, per quæ diffusa est gratia Ps. 45. v. 3, stillan-
tia nobis verba vite æternæ Job. 6. v. 68, crebro verbi auditu
& frequenti Cœna Dominica usu (verbum enim & Sacra-
menta os illud sunt Christi de quo Cant. 1. v. 1.) attendendo,
tum in membris Christi, omnibus pijs omnis generis beneficijs
& fraterna charitatis operibus succurrendo: sicut Apostolus
C
praci-

precipit, ut nos invicem sancto osculemur osculo. 1. Cor. 16.
v. 20. 2. Cor. 13. v. 12. 1. Theß. 5. v. 25. Similiter כּ (quo
Chaldaei frequentius utuntur) proprie significat id, quod pur-
gatum & propter id ab alijs selectum & separatum est. vide
Ps. 73. v. 1. Job. 11. v. 4. Unde Filius Dei rectè כּ dicitur,
cum à peccatoribus segregatus sit Heb. 7. v. 26. Sic triticum
כּ dicitur, quod dignitate & præstantia ab alijs frugibus
discretum sit. Quia autem Ps. 2. expresse de filio Dei loqui-
tur, & v. 7. est vox Hebræa æquivalens כּ, ideo triticum red-
di nequit: ut sensus sit, osculamini triticum, vocem כּ (quæ
quum filium significat, Chaldaica est) in ea significatione in
v. Test. hic tantum, & Proverb. 31. v. 2. reperiri, dum Pesca-
tor scribit in Ps. p. 11: alienis se, sed infeliciter, usum oculis, o-
stendit. Quanquam qui à non nemine adjicitur locus, è Ps. 24
v. 4. videtur esse alienior. Tertius, quem allegat, locus est E-
sa. 53. v. 8: Generationem ejus quis enarrabit, quia abscissus
est de terra viventium. Hunc locum Hieronymus, in commē-
tario, de æterna filij generatione exponit, quem ob id reprehē-
dit Lyra. Tertullianus l. 2. contra Jud, Lactantius lib. 4.
Instit. c. 18, Justinus tom. 2. oper. in dial. cum Tryph.
ad nativitatem Christi temporalem referunt. Sunt qui eun-
dem ad statum resurrectionis accommodant, teste Alph. d. l.
in super inveniuntur, qui axioma Propheta de generatione
Christi passiva intelligunt, ut sensus sit: quis enumerare po-
test filias & filios spirituales, quos merito passionis suæ gene-
rabit. Ita Lyra super h. l. R. ego verò unicum esse loci
hujus, cujus tot producuntur expositiones, literalem sensum
ostendam. Inquiramus enim eis τὸ γένον. vox Hebræa כּ,
quæ est apud Prophetam, & à vulgato interprete, Luca & An-
drea Osiandris, Junio & Tremellio, ut & pluribus alijs, verti-
tur generatio, proprie significat ætatem, durationem seu con-
tinua-

tinuationem vite, quam unà cum alijs, quasi in una societate
& commercio vivimus. vide Job 42. v. 17. Ps. 49. v. 20. Prov.
30. v. 11. Esa. 34. v. 10: et confer in hoc ipso capite 53, verba
versus 10: prolongabit dies. Sensus ergo literalis est iste:
Quis enumerare poterit, quam diu unà cum suis victurus sit
Messias? Hæc verò vite cum suis communio, an de duratione
vite Christi intelligenda sit in statu exinanitionis, an exal-
tationis, ulterius subindicat Propheta, dicens, quia abscissus
est de terra viventium. Hæc enim verba *Kal' avr'beiv* intel-
ligenda sunt, hoc sensus: ex hac terra, qua viventium dici-
tur Job. 28. v. 13. Jer. 11. v. 19, seu ex hominum viventium
vita quidem excindetur Messias, neq; eam ultra 33. annos &
paucos menses protrahet, sed è statu futura gloriæ nunquam
excindetur, sed in æternum cum suis vivet, & cõversabitur,
ita ut illam vite beata continuationem nemo enumerare
poterit. Hinc æstimari potest, quantum à proprietate literæ
absint interpretationes aliæ, quas ipsas D. Pelargum simul
approbasse & conjunxisse, exclusâ tertiâ, qua tamen omnium
verissima est, in schola pœnitentiæ p. 162, mirabuntur
procul dubio, qui viri istius judicio aliquid tribuunt. Quar-
tus locus est Joan. 11. v. 50: expedit nobis, ut unus homo mori-
atur, & non tota gens pereat. Hæc ad literam aliter accipi-
untur à Caipha, aliter à B. Johanne. R. idem manet in
hoc dicto literalis sensus, sed per sensum istum literalem aliud
intendit Caiphas, aliud Joannes. Caiphas mortem Christi,
ad avertendam Judæorum perditionem temporalem: Joan-
nes verò eandem mortem, ad avertendam perditionem æter-
nam & spiritualem. Conf. Cyril. lib. 8, in Joan. c. 2. &
3. omne enim quod dicitur, ait Gregor. Magn. lib. 23. Mo-
ral. c. 3, quadripartitâ potest qualitate distingui: sicut ma-
la malè, aut bona benè; aut mala benè, aut bona malè dican-
tur.

6. *Vidimus exempla Salmeronis. Placet audire qui sententiam hanc illustret Goclenius Theologo - Philosophus Marpurgenſis? Nomen Gallus, ait ille in problem. Rhetor. p. 219, literaliter & ἐπὶ τῶς de Gallo homine, natione nempe tali, & gallo ave dicitur. Cui verbo respondeo: si nomen Gallus utrumq̄, literaliter significat, duas esse voces, sed sonu & scriptione convenientes. Exemplis res illustrari potest, & causam Orator adduxit lib. 3. de Orator, quia tot non sunt vocabula, quot res. Reliqua, quæ Goclenius habet, aliò pertinent, referant huc ii, quibus placet omnia sub unam Myconum. Nos progrediemur ad*

QVÆST. IV.
Quid in sacris denotetur, per LITERAM
& SPIRITUM?

1. *Non quidem legitur, Christum doctrinam suam in literas propriâ manu retulisse: id enim Prophetis, Apostolis & Evangelistis commissum fuit: quibus tanquam manibus, ut Augustinus de consens. Evangel. cap. ult. loquitur, usus est. Quemadmodum nec Christus ipse Baptismum administravit, licet Pontificij communiter, Maldonato excepto in, Evang. p. 507. & 522. edit. anno 1611, Joanne Calvino applaudente, scripturâ tamen reclamante, Joan. 4. v. 2, id affirmant.*

2. *Causam hujus satis ineptam dat Ammonius: satis alienam Cyrillus, Tertullianus, meliorem paulò, sed paulò tantum, Lyranus & Thomas; aptiorem autem proferri posse non dubitamus.*

3. *Hoc tamen in sacris reperitur, Filio Dei quadruplicem, quâ ipse usus est, tribui scripturam. Scripturam nimirum I. in fronte, Ezech. 9. v. 4. Apoc. 7. v. 3. c. 14. v. 1. quam*

v. 1, quam vocare possis mysticam: de qua videbis Hieronymum tom. 5. fol 189, & eruditam disputationem Josephi Scaligeri in animadversionibus Eusebianis, ad locum Eusebiani numeri M DC XVII. Ea hujus quadantenus ratio est, quæ scriptorum FURTIVORUM, apud veteres, de quibus Polydorus Vergil. l. 2. de rer inventi, c. 9. II. Scripturam in terra: quam appellare possis digiteam, quia non stylo aut calamo, sed digito Salvatoris facta est Johan. 8. v. 3. 4. & seqq, de qua vide Sixtum Senensem Biblioth. sanct. l. 2. fol. 73. Causa hujus scriptiois reddi potest quadruplex. III. Scripturam in manu Esa. 49. v. 16, quæ explicatur Joan. 10. v. 28, quam nominare possis defensivam. IV. Scripturam in corde Jer. 31. v. 33, in tabulis, ut signatè loquitur Apostolus 2. Cor. 3. v. 3, non carnalibus cæcixatis, sed carneis, cæcixatis. Hanc, quia à Christo, Spiritu Sancto, qui digitus Dei appellatur Luc. 11. v. 20, & in animos hominum fit, & homines in cultus divini professione animosos reddit, vocare possis animatam; vel ex oppositione Apostolica, non LITERÆ sed SPIRITUS.

4. Quæ Spiritus & litera oppositio in V. T. auctoritate non extat, sed propria est N. Test: quâ Apostolus tribus tantum in locis utitur, Rom. 2. v. 27. 28. 29. c. 7. v. 6. 2. Cor. 3. v. 6.

5. Cujus verum sensum breviter inquiremus. Primò veteres, Origenem lib. 6. & 7. contra Celsum sequuti, de Spiritu & Litera variè philosophantur. Summa huc redit: Literam esse sensum scripturæ literalem, spiritum, sensum spiritualem, eumq; vel allegoricum vel tropologicum vel anagogicum. Contra, 1. Non quadrant huc epitheta Litera & Spiritus 2. Cor. 3. v. 6. 2. Expositiones spirituales vulgò dicta, quæ extra scripturam inferuntur, speculationes tantum sunt humana; quâ commentandi ratione omnes cultus ele-

Veterum, epplo
æqui horam

Resulatur.

Titii in ecclesiam inveci sunt. Neq; ergo ei conveniunt, qua
hic Spiritui Paulus assignat. 3. Multiplices sensus si pror-
sus & in omnibus approbandi, tota scriptura redderetur a-
quivoca, ambigua, incerta, ex qua solidi nihil concludi posset,
gladius Spiritus S. gladius redderetur Delphicus, periret Spi-
ritus S. officiu Joan. 16. v. 13, periret scriptura finis 2. Ti. 3. v. 19.

Aliorum.

4. Confundunt glossatores hi scriptura sensum cū ejusdē usu.
6. Secundo. Quidam per literam intelligunt in
sacramentis rem terrenam, per spiritum rem in sacramentis
caelestem: ita Pareus in epistol. ad Roman. p. 215,
Piscator (alicubi à seipso devians) in N. Test. Com.
latin. pag. 860, cum sociis. Contra. Sacramentum inte-
grum constans non solā re caelesti, sed & terrenā, est signacu-
lum Justitiæ fidei Rom. 4. v. 11, ex aqua renascimur Joan. 3
v. 5, panis eucharistiæ est corporis x̄i v. 1. 1. Cor. 10. v. 16. Quo-
modo verò hæc quadrant ad literam occidentem?

7. refutab.

7. Tertiò. Quidam per literam externum verbi &
sacramentorum ministerium, quod dicunt, nihil aliud esse
quàm inanem sonum & ceremoniam; per Spiritum autem in-
ternos raptus Enthusiasticos & suggestiones privati spiritus
accipiunt. Ita Caspar Schwenckfeld Nobilis Silesius (cujus sen-
tentiam publico encomio probavit anno 1527 Oecolampad.)
cum sequacibus. et huc inclinat Danaus ad 1. controv. Bel-
larm. pag. 2, literam explicans de ministerio ipso externo,
quo Deus, in lege vel evangelio predicando, per homines uti-
tur, cum Christi Spiritus in nobis agentis efficacitate desti-
tuitur. Contra. Scriptura affirmat, efficacissimum esse
medium & organum salutis verbum Dei, sive legatur
sive audiatur: Beatus qui LEGIT & audit verba
Prophetiæ, ait Joannes Apocal. 1. v. 3. Conf. Rom. 1. v. 16.
9. 10. v. 17, idem affirmat de recte usurpatis Sacramentis: de
Bapti.

Wenckfeldy
Oecolampad. et
Danaus.

7. etiam refutab.

Baptismo Tit. 3. v. 5. Eph. 5. v. 26, de Cæna Luc. 22. v. 19.
1. Cor. 11. v. 24. 25, Raptus, sive Enthusiastarum veterum, ali-
às Messalianorum, de quibus in hist. Eccles. lib. 7. c. 11.
Niceph. l. II. c. 14, sive Novitiorum, aliàs Anabaptista-
rum, de quibus Sleidanus lib. 10. commentar, nescit scri-
ptura. vide Hebr. 1. v. 1. 2.

8. *Quartò. Quidam tam literam quàm spiritum simul de utroq; doctrina genere, lege & evangelio, prædicari ajunt, respectu diverso, secundum diversa objecta; ita ut litera occidens sit omnis doctrina legis & Evangelii, sive actio exterior, sine interiore Spiritus vel intellectu vel motu; Spiritus autem, eadem vel doctrina vel actio, si spiritualiter, i. e. corde toto & intimo suscipiatur. Ita nempe qua litera sunt homini carnali, eadem sunt Spiritus homini renato, qui à Spiritu S. regitur. Explicationem hanc non pauci ex Orthodoxis amplectuntur; quam ut non reprehendimus, sic ad textum Apostoli eam facere, affirmare non ausimus. Secundum Apostolum enim litera nunquam dicitur vivificare, spiritus occidere; quin potius litera occidere dicitur non vivificare; Spiritus vivificare nõ occidere. Litera enim & Spiritus, in oppositione Apostolica, non debent confundi, sed secundum proprios fines & effectus semper distingui.*

9. *Quinta restat, cæq; vera sententia: qua est Augustini lib. 15. contra Faustum Manichæum c. 8, Chrysofomi, Theodoret, Theophylacti, Oecumenii, & Ambrosii (si tamen commentarius ille est Ambrosii) per literam intelligentium legem Moysi in vetustate naturæ se exerentem & punientem; per spiritum, gratiam Evangelii liberantem, & per vitæ novitatem se ostendentem. Quam sententiam confirmo I. è Rom. 2. v. 27. & seqq. ubi litera prædicatur de carnis, Spiritus, de cordis circumcissione: illa exponi-*

Aliorum

Lux nec omnino

*Veridima. I. q.
est multorum.*

*Sed litera.
Sed Spiritus.*

Ratione.

† AT

tur νομικῶς. Act. 15. v. 1, hac εὐαγγελικῶς Coloss. 2. v. 11. 12. II.
è Rom. 7. v. 6, ubi litera adscribitur παλαιότης; Spiritui ve-
rò καινότης. III. ex 2. Cor. 3. v. 6, ubi litera enuntiatur de
Testamento veteri, h. e, ut v. 7. explicatur, lege, quam Mo-
ses ipse Testamenti nomine indigitat, Exodi 24. v. 7. 8, eiꝰ
proprius legis effectus assignatur, qui est OCCIDERE;
Spiritus de Testamento Novo, h. e, ut explicatur v. 8, Evan-
gelio, eiꝰ proprius Evangelii assignatur effectus, qui est VI-
VIFICARE.

10. Unde simul patet ratio, cur, Apostolicâ nomencla-
turâ, Lex litera, Evangelium autem dicatur Spiritus. Bellar-
minus lib. 1. de verbo Dei pag. 9. & 11, Legem ait vocari
literam, quia literis scripta erat. 2. quia literis contineat,
qua sine gratia impleri non possint. Absurdum! Nam sic &
Evangelium esset litera occidens, tum, quia Paulus tunc id
scribebat literis, cum vetus Testamentum literam vocaret,
& aliàs quoq; scriptum est; tum, quia ei obedire non possumꝰ,
absq; singulari gratia. Nos rem fasciculo comprehendemus:
Lex dicitur litera occidens. Nam ut litera quidem rerum
est significativa, sed per se planè inefficax ad præstandum id,
quod significat: sic lex sonat obedientiam, justitiam, vitam;
nihil a. horum præstat, non potest nos in vitam suscitare, sed,
ut lex Dei peccatum magis facit peccatum Rom. 7. v. 13, ita
nos in peccatis mortuos magis magisq; occidit, h. e, convincit,
condemnat. Lapideæ sunt Decalogi tabulae, conterunt cor no-
strum, non sanant. Evangelium dicitur Spiritus 1. propter
veteres ceremonias temporarias & in rebus crassis & corpo-
reis positas. 2. quia eo, ceu animâ & Spiritu, vivificamur, &
ad spiritualem, Deo placentem obedientiam præstandam mo-
vemur. Litera datur, ut Spiritus queratur, quod litera impe-
rat, spiritus impetrat, per literam peccati agnitio, per spiri-
tum abolitio. Quæstio

dicat Lex litera

Evangelium Spiritus

QVÆSTIO V.

An primores illi, de quibus Joan. 12. v. 42, habuerint fidem justificantem?

Negativa plerisq; probatur, etiam Theologis Orthodoxis, qui primoribus illis veram quidem, sed tamen non salvificam, verum historicam tantum fidem tribuunt: Quæ sententia, argumentis confirmari potest & multis & pregnantibus. Nos auctoritatem horum interpretum non imminuentes, sed seponentes, affirmativam tuebimur. Pro qua modestè hoc propono argumentum. Quod uni oppositorum in ipso oppositionis actu sive tribuitur sive adimitur, id alteri oppositorum sive adimitur sive tribuitur. At reliquis Judæis, in ipso oppositionis actu, ibi fides adimitur, & quidem salvifica v. 39. Ergo his primoribus adscribitur v. 42. Confer August. tom. 9. in Joan. tract. 53. mihi p. 475.

QVÆSTIO VI.

Quid de magno Millenario, hoc est, de nov-antiqua opinione, circa felicitatem novi seculi, per mille annos in terris futuram, sentiendum sit?

1. Quod Christus ante diem novissimum è cælo in hanc terram sit rediturus, pios demortuos in hanc vitam resuscitaturus, & cum ijs, ut & illis, quos vivos deprehensurus est, oppressis impiis, vitam deliciis corporalibus diffluentem, per mille annos in terra exacturus, regnumq; terrenum, corporale & visibile instituturus, dogma est, auctorem habens novellis sequacibus dignum, Cerinthum, ut ex lib. 2. narrationum Dionysij Alexandrini recitat Eusebius l. 3. c. 28. vide etiam centur. Magdebur. cent. 1. l. 2. c. 5. p. 484. cent. 3. c. 4. p. 92. alii primum auctorem scribunt esse Pa-

D

piam

piam Hieropolitanae ecclesiae Episcopum, Johannis Apostoli
auditorem, virum judicij, ut Eusebius l. 3. hist. eccl. c. ult
de eo refert, infirmioris, prætextu Apostolicarum traditionum
in sententiam hanc abductum.

2. Cerinthum colluvies haereticorum insecuta est, qui
à dogmate hoc Chiliastra dicti sunt: Philastrius eos Chilione-
titas, Augustinus Miliarios, alii vulgò Millenarios, Damasce-
nus à Pepuza urbe, quam dixerunt esse divinum quid, i-
psamq; Hierusalem, Pepuzianos vocat.

3. Sed utinam hi tantum! nam & Patres nonnulli
in affirmativam hanc abierunt, quibus Papius, Cerinthum
sequutus, traditionis specie imposuit, ut sunt, Justinus Martyr,
Apollinarius, Tertullianus, Victorinus Pictaviensis, Nepos
egyptius episcopus, Severus, Coracion & Lactantius. Ipse
Hieronymus, licet commentum hoc passim incessat, l. 4. ta-
men in Jerem. c. 14, non audere scribit se id damnare, pro-
pterea, quod multi ecclesiasticorum virorum & Martyrum
illud dixerint. Augustinus etiam l. 20. de civ. Dei c. 7,
illam opinionem vocat tolerabilem, si quae Cerinthus de cor-
poralibus deliciis dixit, de spiritualibus acceperimus, ac se-
quoq; aliquando illud fuisse opinatum scribit. ubi observa-
t, quod Augustinus spiritualium deliciarum nomine opinio-
nem Patrum à Cerinthi haeresi distinguit: quò & pertinet,
quod Irenaeus, licet Chiliastrarum opinionem tueatur, in Ce-
rinthum tamen lib. 1. adversus haereses c. 25, propter ista
dogmata, stylum stringat. Unde fit, ut quidam celebres Theo-
logi pios illos veteres Cerinthiana portenta de corporalibus
voluptatibus non fuisse amplexos statuunt. haud tamen ne-
garim, forte an aliquos veterum ad corporis delicias nimium,
sententiis propendisse, ut patet ex manifesta corporearum de-
liciarum descriptione, quae est apud Lactantium l. 7. c. 24.

pag. 597.

pag. 597. & seqq. Quò respicere Dn. Chemnitium crediderim, qui par. 1 L. C. pag. 5 de Irenæo Chiliafticam hanc opinionem fequuto affirmat, quod ERROREM ERRARIT IN FUNDAMENTO.

4. Mittamus autem veteres, & accedamus ad noſtrum ſeculum, quod non minus ferax fuit tot curioſitatum: Nam, ut eleganter inquit Commentator librorum Auguſtini de civ. Dei Ludovicus Vives: Nulla res eſt, de qua liberius homines mentiuntur, quàm de futuris, quoniam nihil nos audimus libentius, etiã ſi niſi falſum dici ſciamus; ita favor in eos noſter, qui futura jaçtant prædicere, licentiam eorum irritat & alit: uſq; adeo in re mirabili vel voluiſſe dicere mirandum ducimus. Sic ille.

5. In horum ergo curioſorum vatum ordine primas noſtrâ atate tenuit Auguſtinus Weber, pellio, qui, referente Xyſto Betuleio in comm. ſuper Lactantium l. 3. c. 14, anno Chriſti 1530 Chiliarthicum, de quo Cerinthus prædixerat, imperium ſibi ſumere auſus fuit, revelationum, quas jaçtabat, præſtigiis, & ſe & alios decipiens.

6. Hic II. Syndromos habuit Anabaptiſtas eundem errorem avidè arripientes, de quibus eſt in Auguſtina confefs. art. 17, & apud Dn. Chytræum p. m. in cap. 20. Apoc

7. III. Idem error quibusdam placuit Pontificiis. Prodiit enim Landshute in Bavaria typis Wiſſenburgeri, anno 1524, liber, auctore Pontificio, anno 1519 ſcriptus, cui titulus, onus Eccleſiæ, in quo Chiliaſtica illa opinio iterum in eccleſia proſcenum reducta, à capite 61. uſq; ad finem libri defenditur.

8. IV. Quibusdam Photinianis. licet enim Smalcius, l. de divinit. Chriſtic. 15. p. 95, Socinus in Miscel-

se illancis p. 50, sibi illam sententiam non probari scribant; Socinus tamen addit, ex mente suorum, quos pietatis studiosos vocat p. 50, & vitam planè spirituales degere, aut certè degere perpetuò studere affirmat p. 69, istud regnum Christi corporale futurum esse in terra, & quidem in ipsa Judæa, super Judaicum populum Hierosolymis, postquam nutu ac providentiâ Dei, urbs illa, in ea provincia, eodem loco, ubi antea erat, instaurata fuerit, pag. 51. His quadantenus Brighmannum annuero. Quadantenus dico; quatenus Judæis reditum, in terram Canaan pollicetur, in notis nothis apocalypiticis, passim.

9. V. Quibusdam Calvinianis. Johannes Piscator enim solos Martyres ante universalem hominum resurrectionem esse resurrecturos, & mille annis cum Christo in cælo regnatos, deinde verò reliquos homines è morte in vitam revocandos esse scribit in comm. in caput 20. Apoc.

10. VI. Quibusdam fanaticis, ut, Johanni Erasmi, in libro contra Tyræum de Antichristo, cujus sententiam, Arianismo tamen excepto, quidam ante aliquot annos repetiit. Meminit enim Dn. D. Cramerus part. 2. de regno Christi p. 310, novæ ac subtilis cujusdam doctrinæ Chiliastica commentatoris cujusdam de regno evangelico, cujus commentarius in primo ovo suppressus est, antequam excluderetur. nempe statuit auctor ille, futuram esse omnimodam, ante finem mundi, Antichristi, tum Turcici, tum Romani, *παροδθητικῆς*, ecclesiam autem futuram esse Oecumenicam & Catholicè evangelicam, deletis omnibus hæresibus, cessantibus omnibus persecutionibus, pressuris, bellis, tyrānide, idq; per mille annos, h. e., tempus benè longum, præcisè soli Deo notum: in quo regni evangelici statu, rejicit, quicquid Judæismum sapit, quicquid item dominatum politicum; o-

minima-

minimodam præterea Diaboli ligaturam, quoad privatum quemq̄, non admittit, corporalem Christi conversationem tollit; corporalem itidem fidelium resuscitationem & judicariam sanctorum administrationem hinc sequestrat: hoc est, ut verbo dicam, Johannis Erasmi opinionem, primi auctoris nomine suppresso, commendat.

11. VII. Pertinent & huc recentiores Judæi, quos formam quandam Chiliaſtici regni, temporibus Messie, quem futurum fingunt, expectare, prolixè demonstrat Buxtorffius in lib. de synagoga Judaica c. 36. p. 511. & seqq.

12. IIX. Omnino autem pertinent huc novi Enthusiasta, qui Ezechielis Methi (aliàs Elias Sionis nominatur) somnia amplectuntur. Tria statuunt, reformatores hi, mundi secula, vel, totius mundi tempus, ductam Anabaptistarum, de quibus Sleid. comm. l. 10. p. 277, sequuti, dividunt juxta numerum trium personarum in divinitate. Primum seculum tribuunt Patri, quod cœpisse ajunt in prot-evangelii promulgatione: Secundum Filio, quod cœpisse arbitratur, in ipsius adventu & incarnatione: Tertium Spiritui Sancto, cujus seculi initium hoc nostro tempore futurum, idemq̄ per mille annos duraturum suspicantur. Primum vocant vetus, secundum Novum, tertium Novissimum Testamentum, in cujus se ajunt versari limine. De felicitate reparatorum in tribus hæc seculis distinctè ita differunt: in primo seculo externum hominem in renatis fortiorem fuisse interno; in secundo seculo in renatis hominem internum fortiorem fuisse externo, nondum tamen plenè externum hominem fuisse abolitum; in tertio autem seculo planè abolendum esse hominem externum, ita ut hujus seculi renati non amplius post regenerationem peccare possint; unde, ratione perfecta regeneratio-

nis, se in hoc tertio seculo ipsis Prophetis & Apostolis præferre non dubitant. Abolito autem peccato, in eodem seculo, simul ajunt aboleri mortem & quævis peccatorum pœnas, deleri etiam impios, & sequi regnum Christi & Christianorum in terris, & cum eo, omnium rerum corporaliũ abundantiam.

13. IX. Semina sententia huic Chiliastica, ab Ezechiele Metho & sociis renovata, vicina, in primis suggerit mustei illi **FRATRES DE ROSEA CRUCE, Die Jungen Propheten** ex eorum tamen genere, de quibus Deut. 13. v. 1. 2. 3. quanquam non desint, qui fratres hos & Ezechielis Methi asseclas unos velint esse, eosdemq̃, quod argumentis quibusdã, minus tamẽ, ut opinor, firmis, ostendere conantur, utiq̃, non modio, fratres hi, nõ trimodio, sed ipso horreo, maximas nugas in editis hæctenus chartis nobis admetiuntur: in quibus plus vanitatis quàm veritatis, plus stolidi quàm solidi, inter alia pollicentur novam omnis divini & humani reformationem, & reeditarã ajunt in terras integritatem illã (tunc credo, cum reditorum est Saturni regnum, de quo apud Pœtam) quæ fuit ante lapsum in paradiso, ubi simul futuri sint thesauri plus quàm regii, palatia plus quàm regia, & quid non? Nostrò seculo ajunt, in confessione, quam ediderunt, p. 70, destinet omnis falsitas, servitus, mendacium, tenebra. Seculi autem divisionem paulò aliter, quàm ii, de quibus præcedente thesi diximus, nimirum per sensus instituunt, in d. confess. p. 72: Quædam, inquit, secula auditu rerum cognitionem sunt adeptæ, quædam visu, alia odoratu, alia gustu: his succedet seculum elocutionis, cum mundus à sopore suo gravi evigilabit, & obviam ibit novo soli orienti (puta magico, qui est mera caligo & hominum, ut Lucretiano uti verbo liceat, dementientium, mendacium) pedibus nudis, nudo capite, cum gaudio, tunc erit seculum prædicationis; quod seculum pag. 19. &

59. & 63, sextam aetatem vocant, hoc est, ut interpretor, regnum novum Chiliaisticum, quod, si fratribus hisce credimus, futuris adhuc temporibus, in terris spectabimus. Rectè enim Chiliastis Fratres hos jungi, & res ipsa arguit, & Dn. Libavius p. m. in continuatione inquisitionis in confessionem Fratrum de Rosea cruce p. 21. art. 16, jam antea monuit.

14. Sententiarum facta enumeratio ostendit, novos hos Chiliastas, diversas & quinque quidem occupasse classes, & sub quintuplici militantes vexillo prodisse in publicum. Ad primam classem refero eos, qui Christum corporaliter antea dicam novissimum à cælo rediturum scribunt, & in hac terrae tale regnum terrenum per mille annos instituturum contendunt, quale th. 1. descripsimus. Ad secundam illos, qui quæ generalius de terra à nonnullis dicuntur, specialius ad terram Canaan, in quam Judæos reducendos ajunt, restringunt. Ad tertiam illos, qui solis Martyribus ante extremum diem resuscitandis, millenarij alicujus felicitatem ascribunt. Ad quartam illos, qui spiritualiter felicitatem hanc ita accipiunt, ut ad deletum Antichristum, extinctum Turcam, everfos hæreticos, cessantes persecutiones, & ecclesiam Catholicè evangelicam hæc referant. Ad quintam illos, qui & spiritualiter & corporaliter felicitatem hanc interpretantur, eandemque nobis tantam, quanta ante lapsum fuit in paradiso, ante extremum judicium, pollicentur.

15. Sententiis his conjunctim in genere opponimus argumentorum triada. I. Si mille anni, & novum seculum, quibus felicitatis jubar, quale describunt, expectandum est, nondum inceperè, consequens erit, ultra mille annos & longissimam adhuc periodum, nostra tempora à die novissimi judicii distare. At consequens est absurdum: quod præter illa scripturæ di-

re dicta, quæ in propinquo esse mundi finem affirmant, 1. Cor. 10. v. 11. Apocal. 6. v. 11, inde confirmatur, quod pleraq; vaticinia (pleraq; dicimus, ob Postillatorum quorundam ἀβλεψίω) impleta sunt, & quæ implenda restant, in ipsius implementationis, vel initio, vel ἀρχῆν versantur: quæ de re vide, non, quæ de signis diei extremi fabulosè Osorius tom. 5. Conc. p. 5, Salmeron tom. 4. tract. 40. pag. 672, Gregorius de Valentia tom. 4. p. 2304, sed quæ appositè de iisdem Chunnmannus Flinspachius in tractatu de conjecturis extremorum temporum, & D. Philippus Nicolai l. 1. & 2. de regno Christi, cōmentati sunt. II. urgemus omnia illa scriptura dicta, quæ miserrimū fore ultimi seculi statū testantur Mat. 24. Mar. 13. Luc. 18. & . 21. 1. Tim. 4. 2. Pet. 3, quæ cum millenaria novatorum horum felicitate conciliari nequeunt. Vel ita vis? III. de tempore ante iudicium extremum dicit scriptura Hebr. 12. v. 6. 7. 8: Quem diligit Dominus, castigat: si extra disciplinam estis, spurii estis & non filii. Assumo: Novatores hi erunt, mille hisce annis, vel seculo hoc, si modò verba fides sequatur, extra omnem crucis disciplinam, ante extremum iudicium. Ergo coram Deo spurii sunt, & non Filii.

16. In specie PRIMÆ sententiæ, de regno Christi & Christianorum terreno per mille annos in terris futuro, quæ Hieronymo referente, lib. 18. in Esaiam, statim post Apostolorum tempora, à Dionysio Alexandrino refutata est, impresentiarum oppono I. Regni Christi proprietatem: Illud enim non est de hoc mundo, Joh. 18. v. 36. Luc. 22. v. 25, sed in sequens 2. Tim. 4. v. 18, in excelsis, Hebr. 1. v. 3, in cælestibus Eph. 1. v. 20, in cælis Hebr. 8. v. 1. II. Regni Christi unitatem: Illud enim unum est. Unde in sacris singulariter dicitur, Christi regnum, non autem regna. vide Ps. 45,

Ps. 45. v. 6. 1. Cor. 15. v. 24. ergo geminum non est, spiritua-
le sc. & corporale seu mundanum. III. Substantialem
mundi corruptionem. Nam cælum & terra, statim post
Domini adventum, & iudicis esse desinent. Matt. 24. v. 29. 30.
35. 2. Theß. 1. v. 7. 8. 2. Pet. 3. v. 10. 11. 12. Qui ergo, post-
quam Christus advenit, pij, cum eo, in terra mille annos re-
gnare poterunt? in terra, dico, qua interiit? IV. Ultimi
Christi adventus, quem scriptura tantum unum numero
novit, descriptionem: Nam postquam in adventu Christi
pii demortui sunt vivificati, mox erit finis, 1. Cor. 15. v. 23. 24,
finis, scilicet, non spiritualis & cælestis regni Christi, ut Soci-
nius vult in miscell. p. 63, hoc enim æternum est, Luc. 1. v. 33,
sed hujus seculi. Seculo ergo hoc finito non regnabit in hoc
seculo. V. Universalem omnium hominum resurrectionem.
Fiet enim illa in die novissimo Joh. 5. v. 28. c. 6. v. 39.
40. 44. 54. c. 11. v. 24. at non fieret in die novissimo, si ante
illum pii essent in hanc vitam revocandi, ut mille annis cum
Christo regnarent. VI. ἀετῶν & raptus conditionem.
1. Theß 4. v. 17. Si enim in descensu Christi de cælo mortui re-
suscitati & vivi reliqui rapiuntur in nubibus in occursum
Domini in æra, & sic semper cum Domino erunt, quod affir-
mat Apostolus, Ergo in illa descensione non descendet Christus
in terram, ut in ea cum piis regnum terrenum instituat. VII.
Impiorum usq; ad extremum diem Matt. 24. v. 4, & ca-
lamitatum v. 21. 29, durationem. IIX. Locorum ex
Apocalypsi Joannis collationem c. 2. v. 10. c. 3. v. 12.
c. 7. v. 15. c. 11. v. 15. c. 14. v. 12. c. 19. v. 9.

17. SECUNDA sententia, eandem fovet, quam pri-
 ma, absurditatem, & iisdem expugnatur argumentis, nisi
 quod felicitatem hanc Millenarij ad terram Canaan restrin-
 git, Judæisq; tandem ab exilio reductionem, & postliminio

E

in pri-

in pristinas terra sedes restitutionem, promittit. Quae dum
novatores isti spargunt, festivi admodum sibi videntur. at
ego rideo saltantes Camelos, dicebat ille. Nam manifeste Da-
niel negat urbem Jerusalem reaedificandam, negat hanc re-
ductionē, ^{παρολιθισαν} autem populi Judaici ita graphicè præ-
dicit, ut mirer, in tanta veritatis luce inveniri, qui caligent.
vide Dan. 9. v. 26. 27, & confer Esa. 24. v. 19. Zach. 11.
v. 6. Ogganniunt quidem multis scriptura dictis, in primis ex
Levit. 26. v. 24. Deut. 30. v. 3. Esa. 11. v. 12, eaquæ quasi NO-
VITER PRODUCTA fundamenta commendant. At ô bo-
ni! Pellena haec vestis est: Fundamenta sunt non heri aut
nudius tertius excogitata, sed protrita: lino lino neçtitur.
Vide sis refutationem potiarum, quae adferunt, apud Galati-
num lib. 5. Cathol. veritat. c. 9. pag. 307. 308. 309,
Dn. D. Arcularium tom. 1. disput. Marpurg. pag. 593.
& seqq, D. Helvicum in appendice elenchorum,
Judaicorum thesi 22. & seqq, ut alios taceam. Nos, ut
brevisimis verborum spatiis rem totam comprehendentes,
multa non multis efferamus, quintuplicis observationis pharo
prælucente, potioribus, quae huc usquæ, pro illa Judæorum redu-
ctione adducta sunt, fundamentis, facile satisfieri posse, judi-
camus. Nota ergo I. Quemadmodum Spiritus S. cultum divi-
num N. T. quandoquæ, describit nominibus ad legalem cultum
proprie pertinentibus Esa. 19. v. 20. c. 56. v. 7. c. 60. v. 7.
Malach. 1. v. 11. c. 3. v. 3. Rom. 15. v. 16. Phil. 2. v. 17. c. 4.
v. 18. 1. Pet. 2. v. 5, ita regnum Christi spirituale saepe de-
pingit, vocabulis rerum terrenarum V. Test., Typicè &
Metaphoricè Mich. 4. v. 7. Ps. 15. v. 1. Ps. 24. v. 3. Quare er-
rant Novatores, dicta conglomerantes, quae non res externas
populo judaico promittunt, sed sub rerum externarum simi-
litudinibus spiritualia Christi beneficia adumbrant. No-
ta II.

ta II. Quandoquidem restitutionis & instaurationis beneficia, Christi merito parta, fidelibus planè applicabuntur in vita aeterna, ideo quadam Prophetarum vaticinia intelligenda sunt de hac vita per inchoationem, de secutura autem per complementum. Quod ipsum quoq; Novatores hi non attendunt. Nota III. Judæos tempore V. Testamenti ex exilio reducendos esse in terram suam, si pœnitentiam egerint, per Moysen & Prophetas Deus non tantum promisit, sed & tempore captivitatis Babylonica implevit. Insulsus ergo est, quod Novatores promissionum istarum complementum adhucdum expectant. An ignorant, vulgatum illud, quod Augustinum auctorem habet, de verbis Domini serm. 16, Distribuite tempora, & concordabit scriptura? Nota IV. Quale regnum Messia, talis & reductio: Regnum Messia est spirituale: Talis ergo judaica, in scripturis, reductio. Nota V. Congregatio reliqui etiamnum populi Judaici & gentium fidelium, respicit unitatem, non certi loci, sed certa professionis & fidei. Unde porro simul patet, aliam esse quaestionem, quâ queritur, an universalis quadam & simultanea Judæorum conversio post ingressam gentiû plenitudinem, sub finem mundi, expectanda sit, de qua alibi sententiam nostrâ exposuimus. Certè non desunt nobiles Theologi, qui id ex Rom. 11, v. 25, & aliis scripturæ locis, affirmant, neq; desunt qui negent. vide Luther. in præf. lib. de Schemhamphoras tom. 8. Jenens. german. fol. 119. Concedamus autem conversionem Judæorum universalem expectandam, quid inde Novatores hi, pro Chiliastico regno, quid pro novo perfectionis seculo futuro, exterebrabunt? Planè hæc extra organum & oleas: cum & gentium plenitudo nondum cæpto illo beatissimo, quem expectant millenario, in Christi regnum intrare cœperit, & adhuc quotidie intret.

*2^a de Univer
sal. Judæor. ante
finem mundi con
versione.*

18. Contra TERTIAM sententiam ita concludo; cum ultimo Christi adventu immediatè connexum est extremum iudicium Matt. 25. v. 31, ergo soli Martyres, nondum resuscitatis aliis, non vivent post ultimum Christi adventum, (quem, ut dixi, scriptura non nisi unum numero novit) per mille annos, cum Christo, ante extremum diem. 2. in primis urgeo, quod Apostolus 2. Thes. 1. v. 7. 8 ἀποκάλυψιν Domini de caelo & impiorum aeternam punitionem conjungit. & 3. emphasin loci Apostolici 1. Cor. 15. v. 23. 24.

19. De QUARTA sententia, quia statim, ut prodire coepit, suppressa est, neq; eâ, quâ quidem se primùm ostendebat facie, invenit amassos, monuisse tantum suffecerit. Fundamentis autem expugnatur & generalibus, & quæ primæ itcmq; quæ postremæ sententiæ opponuntur, specialibus. De eversione verò Turcarum & Antichristi, in specie, an, quæ, qualis, quando, ubi, futura sit, quid habendum, è divinis literis aliàs, & rogati, in ipso disputationis actu, exponemus.

20. Felicitas, quam QUINTA sententia hominibus in hac terra, ceu in sulis plus quàm fortunatis, pollicetur, eâ, & quæ spiritualia, & quæ corporalia, negatur, immo, quæ spiritualia, vita aeterna unicè reservatur, Matth. 13. v. 30. 39. 49. 1. Cor. 15. v. 54. 2. Pet. 3. v. 13. Apoc. 21. v. 4. Quibus autem major fides, Deo, an his Novatoribus? Confer quæ thesi 15. dicta sunt. et cum omnes sancti ante vitæ aeternæ participationem peccatis obnoxii, Ps. 32. v. 5. 6, omnes homines mendaces, Ps. 115. v. 11. Rom. 3. v. 4, h, e, naturâ vanitatis & inconstantiae subjecti dicantur, quos & quales hos Novatores, felici illo seculo, sive Platonis Ideali, sive Magorum intellectuâli, sive aliorum exemplari, sive etiam, quod nullus explicet ab Etruriâ aruspex, prorsus fatuali, futuros existimabimus, quando ab omni peccato, falsitate, mendacio, tenebris, im-

bris, immunes vivent? Scilicet, neq̄ sancti, neq̄ homines
erunt. Ego verò, ut de novis hisce flatibus, verius pythicis furo-
ribus, quibus novi Rosæ crucis fratres, & qui ad similes
sunt alii, inflati, hæc & alia nobis è sacris mysteria prædicunt,
candidè dicam, quid sentiam, eos pro Cæphi partu habeo: u-
bi præter inanes plumas, & vociferationem satis fortem, soli-
da carnis aut parùm aut nihil habes. Quæ etiam causa est, X
quod (an juxta illud Joan. 3. v. 20?) non apertis utuntur
verbis, & rem suâ fronte edisserunt, sed obscuris, perplexis, æ-
nigmaticis, insuper & dubiis, quæ ad plura, quin contraria
referri possunt: non minus quàm De astrorum veterum ora-
cula. Ex illis natatoribus sunt, qui nusquam pedem figunt.
Recenset Cornelius Jansenius Episcopus Gandavensis in
Harmon. Evang. p. 842, quod quidam Anabaptista in
Belgio se esse Christum Regem Sion mentiti fuerint, quibus
neq̄ signa neq̄ prodigia defuerint, per quæ hominibus quibus-
dam in fide non radicatis imposuerint, inter quæ signa fuerit
illud, quod apud eos rebaptizati, post sumptâ calicis cujusdâ
portionem, mox, cum hominum stupore, scripturas tenerent,
meliùs, quàm qui in eis assiduè essent versati. Adde, quæ proli-
xè de Anabaptistis l. 10. comment. Sleidanus recenset, &
cum Spiritu illo Anabaptistico confer illum Spiritum, qui
FRATRIBUS his novorum mysteriorum enodationem contu-
lit, certè minimè incertis indiciis apparebit, non ovum ovo
tam simile esse, quàm hi novi FRATRES, pristinis illis Ana-
baptistis. Qui etsi conjecturâ mentis humanæ aliquando ad
verum perveniant (quod sæpius in hujusmodi prædictionibus,
in se aliàs vanis, propter incredulitatem hominum Deus eve-
nire permittit) in pluribus tamen, & nominatim, in aurea
hac futura seculi felicitate & beatitate falluntur. U-
bi miror subtilitatem, quâ felicitatem seculi futuri & præce-
denti-

dentium æstimant juxta varietatem sensuum. Nam 1. neq̄
ex Danielis statua, neq̄ aliis scripturæ locis, quæ diversitatem
seculorum & regnorum depingunt, hujus rationis, & ne qui-
dem divisionis in sex secularia Regna, vola est, vel vestigium.
2. Si sensus hic respiciendi sunt, quodemum-cunq̄ fiat sensu,
cur tactum omittitis? 3. Cur non potius interiores sensus & fa-
cultates mentis proponitis, cum horum sit cognitio veri, falsi,
virtutum, vitiorum? 4. Cur secula in sensus tribuitis singu-
los? an, quo tempore, odoribus homines occupati erant, non
videbant nec audiebant? deficiente quodam sensu aliqua
deficit notitia. 5. Si secula sensibus acquisivere notitiam,
quo sensu, vos, fratres, didicistis OMNIA illa, præterita, præ-
sentia, futura? quo sensu aureum illud seculum cognovistis,
quod enuntiationi destinatis, in quo Paradisi felicitas, re-
ditura sit? Sed forte quid abstrusus latitat in mystico hoc De-
mocriti puteo. Ego autem contra verè sentio, & firmiter sta-
tuo, quod magna pars falsitatis, servitutis, mendaciorum, te-
nebrarum, evanescet, cum vestra societas destructa erit:
tantum abest, ut, ejus beneficio, falsitatis, servitutis, mendacio-
rum & tenebrarum destructio nobis expectanda sit. Meros
enim dolos seritis, dolos metitis, pinsitis, coquitis: Omnia ve-
stra diaboli sumus olent, ut hircum Gorgonius.

21. Et tamen spicula objectionum petunt, non tan-
tum è Sibyllarum prædictionibus (quibus etiam præter alios,
Jesuita, quanquam in alio argumento, nimium tribuunt) &
Apostolicis traditionibus, sed & ex sacris literis, iisq̄, quàm
plurimis dictis, quidam Novatores, quibus felicitatem &
spiritualem & corporalem, non minorem, quàm quæ Para-
disi fuit, in MILLENNARIO FUTURO probent. Omnia
excutere hujus non est loci. Protraham tantum in lucem,
quæ ex ordinaria sede loci de Regno Millenario, nempe ex

cap. 20.

cap. 20. Apocalypseos, petuntur, daturus operam, ut enervem
imò protelem illa tela. Primaria sunt & difficultate
non carent. Ex hoc loco enim factum est, ut an Apocalypsis
in Canone esset, malâ loci interpretatione decepti, viri etiam
boni dubitarint: quemadmodum nonnulli & Epistolam ad
Hebræos, quod pro Novatianis facere videretur, pertinacissi-
mè repudiarent, simul & falsissimè.

22. Quia ergo Apocal. 20, si rem ipsam attendas, bis
(& si syllabarum apices numerare velis, sexies) mentio fit
mille annorum: nam mille annis dicitur Diabolus ligandus
v. 2. 3, pii autem cum Christo mille annis victuri & regnaturi
v. 4, & seqq., hinc duo argumenta deducunt. Videamus
PRIMUM. Ajunt v. 2. 3 prædictum esse, Satanam ab Ange-
lo catenâ magnâ, per annos 1000 ligatum iri, ac projiciendum
in abyssum, ne seducat amplius gentes, donec consummen-
tur mille anni, quibus exactis solvendus sit, modico tempore.
Hæc Diaboli alligatio cum demonstrari non possit quod facta
sit, ergo cum aurei illius (sive tertii sive sexti) seculi initio
& brevi quidem futuram autumant. Respondeo 1. alieniores
textus explicationes, quales sunt 1. Augustini lib. 20. de
civit. Dei c. 7. & 8. 13, quem sequuntur Beda & Ansel-
mus in commentario. 2. illorum, quos Lyræ in commen-
tario citat. 3. ipsius Lyræ, 4. Johannis Viterbiensis in com-
ment. sup. Apocal, 5. Bennonis Cardinalis in vita & re-
bus gestis Hildebrandi, quam etiam probant, Franciscus
Junius tom. 1. oper. p. 1372. & in notis Bibliæ, Pola-
nus tom. 1. syntagm. pag. 878. edit. anno 1612, Pa-
reus in comm. 6. Theodori Bibliandri, 7. Riberae, 8. An-
drea Casariensis & Blasii Vicga, 9. Sebastiani Meyeri, 10.
Benedicti Aretii, 11. Raphaelis Eglini, 12. Conradi Graseri,
in plaga regia pag. 216, 13. Alcasaris, 14. Cotterii, in
commen-

commentariis. 1^a. aliorum, quorum nomina, gravi de causa, tacemus, planè rejicimus. 2. Tolerabiliores & aptiores, quales sunt, 1. D. Lutheri præfat. in Apoc, quem sequitur Roderus cōtra BibliaHerbornens. p. 186. 2. D. Philippi Nicolai l. 2. de regno Christi p. 268. & seqq. edit. anno 1607. 3. Andrea Osiandri in not. Bibl. suo loco relinquimus. Quid ergo tandem? Dicam. 3. illi omnium sentiunt rectissimè, qui expendent illud, quod Diabolus primis trecentis annis imperatores Ethnicos & Romanos præfides ad horribiles Christianorū persecutiones impulerit, ut tū temporis vix ligatus fuisse dicatur, illos 1000 annos ab imperio Constantini Magni, circa annū Domini 300, quando Constantinus ad imperii culmen pervenit, & Christianam fidem suscepit, inchoat: sub quo pax ecclesiæ data fuit, & persecutiones quieverūt, ut respectu gentium, de quibus Apocalypsis, Satanas tunc fuisse videatur vincētus, non ligatur à illā generali, de qua 2. Pet. 2, quā fit, ut Diabolo non liceat pro arbitrio grassari, ut patet ex initio historie Jobi & Matth. 8. v. 31, sed speciali, quā notat conditionem Diaboli à Regimine Magni Constantini sub ecclesia N. T., hoc est, talem, ut ipse textus explicat, coercitionem, quā non liceat ei ita, ut antea, genus humanum seducere, & in Christianos pro libidine, perinde ut antea, sevirè, & idolatriam suam GENTILEM persecutionibus amplius propugnare. In initio ergo annorum istorum mille factō ab Imperio Constantini, circa annum 300, quo tempore, respectu Ethnicorum Cesarum, in quibus Satanas furere desit, ligatus, & Ecclesia millenaria à persecutionibus gentilium quies concessa est, finis incidet in annum Christi 1300. tunc namq̄ Satanas iterum solutus, Otomannicam familiam excitavit, sub quo Gog & Magog, id est, Turcicum imperium, maximum acquisivit robur, & gens illa Sarracenicā majori quā
antea

antea, conatu adversus Ecclesiam sevit, maximâ juxta & florentissimâ orbis parte occupatâ, & tandem Constantino- poli, qua imperii orientalis sedes fuit, captâ. Interjacent ergo mille hi anni inter duos maximè illustres Monarchas, Constantinum Magnum, & Otomannum primum Turcarum Imperatorem, Tyrannum crudelissimum; quorum ille finem persecutionibus veteribus imposuit, hic gravissimè eam nova fecit: ille pacem Ecclesie reddidit, hic gravissimè eam cum successoribus afflixit. Vide inprimis Johannem Baptistam Nizarium Brixensem, in discursu de futura victoria, contra Turcam, qui liber legitur apud Wolffium centur. 16. memorabil. pag. 884. Et quomodo tandem locus hic ad Novatorum quorundam hypotheses quadrabit, qui UNIVERSALEM mundi Reformationem, deletis impiis, pollicentur? Nam dicitur quidem in textu, mille annis ligandum esse Satanam, & hæctenus amœnum fuisse seculum largior: sed additur: postea Satanam liberatum, seducturum. Quos? Gentes, Gog, Magog. Vident supererunt ergo gentes, nec ergo erit universalis mundi reformatio, quam novatores fingunt, pingunt.

23. Interpretationem, quâ à Constantino Magno ad Otomannum usq^{ue} mille hi anni extenduntur, everti non posse, certissimi sumus. Dices: Immo contra eam Novatorum ADVOCATUS Joannes Piscator in apologia contra Roderum pag. 304. 305, argumentum protulit, quo annos hoscè mille nondum (scripsit autem Piscator illam apologiam anno 1608) incepisse evincit. Ita colligit: Mille annis Satanas ligatus erit, ut gentes concitare non possit contra Ecclesiam. Id enim ait textus. At tales non sunt illi anni, qui interjacent inter Constantinum Magnum & Otomannum: nam & post Constantini tempora variarum hæresum rabies

F

Eccle-

Ecclesiam, aliquando etiam belli sævitia eandem afflixit, nec ulli alii mille anni superiorum temporum nominari possunt, ubi Ecclesia hanc quietem senserit. Ergo mille anni superioribus temporibus impleti non sunt, sed eorum impletio restat. Resp. Audio strepitum, quem purgata aures non reformidant. Nos eum consopiemus. Nam 1. distinguo, inter seductionem Tyrannorum & hereticorum, vel falsorum fratrum: inter seductionem, quæ fit armis, & illam quæ erroribus & malis exemplis: inter illam, quæ corpora excruciantur, & illam, quæ scādala periculosa, ruptâ unitate corporis mystici, introducuntur: inter illam, quæ fit aperto Marte, & illam, quæ fit per cuniculos, opertâ arte: vel, quod eodem recidit, inter seductionem violentam & fraudulentam. De seductione violenta loquitur Apocalypsis, de fraudulenta tuum argumentum. Nam ut ex Augustini enarratione super Psalm. 9. id dicamus: Prima Ecclesia persecutio (puta, antequam Satanas ligaretur) fuit violenta, cum proscriptionibus, tormentis & cadibus Christiani ad sacrificium egerentur; altera fuit fraudulenta, quæ per hereticos & falsos fratres agitur; (puta, cum Satanas jam ligatus esset) tertia, Antichristi tempore (puta, soluto iterum Satana) & violenta & fraudulenta est, vim habens in imperio, dolum in miraculis. 2. Distinguo, inter persecutiones generales Ecclesiæ, ab Ethnicis motas, & speciales quasdam turbas, quas cum verbo per hereticos, tum ferro per Tyrannos dat Diabolus: de illis loquitur textus in Apocalypsi, & testatur complementum, de his Piscatoris objectio. 3. Præterea: alligatio hæc Satanae, intelligenda est, secundum quid, in quantum gentes seducere amplius, quo minus fidem Christi reciperent, & ad Ecclesiam accederent, prohibitus fuit: ad quam Satanae ligationem satis fuit, quod propagationem Evangelii, apud omnes gentes

gentes tunc per Tyrannos, Judaeos, Philosophos, amplius impedire non potuit.

24. Objicit deinde idem Piscator in commentar. latin. sup. Apocal. p. 1581, seriem prophetiae, quod Draco demum post abjectam bestiam in stagnum ignis, h. est, post Papatus totalem ruinam, legatur mille annos ligandus. infert ergo, mille annos nondum inchoatos esse, cum duret adhuc regnum Pontificium. Respondeo: Ne unū quidem comma solidae veritatis exhibet nobis hac ratio: distinguo enim inter ordinem visionis & ordinem temporis: abjectio bestiae praecedit quidem in Apocalypsi, ordine visionis, sed non temporis. Totalis siquidem Papatus ruina, & in stagnum ignis abjectio, futura est demum in extremo judicio, ut finis praecedentis visionis ostendit, & Apostoli oraculum 2. Thess. 2. v. 8.

25. SECUNDUM, ex eadem Apocal. c. 20. v. 4. 6: ubi dicitur, sanctos, qui habent partem in resurrectione prima, fore sacerdotes Dei & Christi, ac regnatos cum illo mille annis. Illud de regeneratis futuri seculi pleriq; Novatores accipiunt, quos regeneratos, ajunt, per istos mille annos, quibus Satanus ligatus tenetur, ab omni peccato, morte, & alia quavis peccati poena liberos, cum Christo in hisce terris esse regnatos, & vitam omnibus deliciis abundantem ducturos. Argumentum tale erit: Si anima decollatorum vixerunt & regnaverunt cum Christo mille annis, ergo Christus per mille annos in terris cum suis sanctis corporale & visibile regnum instituet, vitamq; omnibus deliciis abundantem ducet. At prius. Ergo. R. Elefantos vox porci, umbra infantes, rubens penna feras terret; timidissimo illi gregi adscribo, qui hoc moventur, moveri autem quosdam certum est, argumento. Frustra in his talibus figimus nobis ingenii crucem. Nam 1. Quae est propositiois connexio? In sanè vana.

Joannes enim ait animas vixisse: adversarii autem de piis totis, hoc est, in vitam revocatis, animabus scilicet, suis corporibus unitis, explicant. 2. cum de decollatorum animabus hic sermo sit, anne decollati erunt fratres hi, qui regnum illud millenarium obtinebunt, & felicitatis illius rosæ participes futuri sunt? 3. Joannes non dicit, illud regnum piorum fore in terris: cur ergo hoc addunt de suo? 4. τὸ vixisse v. 4 explicant adversarii, per τὸ resurgere ex morte. Alienè id fieri, sic probo: Tale vivere hic intelligitur, quod solis piis competit. Major est in verbis v. 5: ceteri verò mortuorum non revixerunt. At resurrectio, quæ suis corporibus reddentur anima, solis piis non competit, sed omnium mortuorum est communis. Minor est Dan. 12. v. 2. Joh. 5. v. 28. vel hoc modo: Ejusmodi hic vita describitur, quæ animabus, statim ut à corporibus soluta sunt, obtingit, ut est v. 4. At resurrectio, quæ comprehendit corporum resuscitatorum & animarum conjunctionem, in novissimo demum die futura est, non statim à morte obtingit. Ergo illa non intelligitur. Ergo aliud quid, scilicet, vita beata, & cælestis felicitas, in quam anima, ut ut Tyranni fremuerint, è vestigio, juxta Christi promissionem Joh. 5. v. 24, pertransierunt. 5. per τὸ Regnare intelligunt corporale, visibile & terrestre regnum, conjunctum cum omnium deliciarum perfruitione: quod argumentis superius thesi 16 refutavimus: Nos (cum Flacio, qui parte 1. clavis pag. 1026. n. 20. 30: Sancti, inquit, regnabunt, id est, felicissimè agent, benè beatèq; vivent) invisibile, & spirituale, cum victoria adversus diabolum, mundum, peccatum, infernum, & cum æterna beatitudine conjunctum regnum accipimus. Quam τὸ regnare acceptionem illustrat locus 1. Cor. 4. v. 8.

26. Piscator tamen paulò pictius ornat hanc ollam:
quan-

quanquam quid veri, imò potius, quid non veri ejus glossa habeat, pateat è dictis. Ille ex hoc loco concludit: Martyres ante universalem hominum resurrectionem esse resurrecturos, & mille annos cum Christo in cœlo regnatos; deinde verò reliquos homines è morte in vitam revocandos. Unde in commentario latino super Apocal, p. 1568, vocat felicitatem singularem martyrum Christi, qui ante illos mille annos fuerunt supplicio affecti, quod ante universalem resurrectionem resurrecturi, & cum Christo in cœlo, per mille annos, ante reliquorum resurrectionem regnaturi sint. Vide eundem prolixè p. 1581. 1582. Excutiamus autem paulisper hominis hujus glossas. 1. Joannes animarum duntaxat meminit: cur ergo Piscator hæc de animabus corporibus unitis accipit? 2. pugnat hæc glossa cum scriptura dictis, quæ omnium & singulorum hominum resurrectionem diei novissimo non præmittunt, sed in ipso die novissimo futuram tradunt. Joh. 5. v. 28: veniet hora, in Qua (nota hoc, Piscator, in qua, non, ante quam) omnes (nota & hoc, omnes: ergò ne martyres quidem excipiuntur) qui in monumentis sunt, audient vocem ejus. v. 29: & prodibunt, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem condemnationis. Similia vide Matth. 24. v. 31. Marc. 13. v. 27. Joh. 6. v. 39. 40. I. Cor. 15. v. 22. I. Thess. 4. v. 16. 3. Joannes in sedes collocat animas non solum decollatorum, propter verbum Dei, vel martyrum, sed eorum etiam, qui non adoraverunt bestiam, nec imaginem ejus, neq; acceperunt characterem in frontibus aut manibus suis. Malè ergo Piscator, ut & Socinus in miscellaneis p. 60. 61, itemq; è Pontificiis Ribera in Apocalyps., de solis hunc locum exponunt martyribus. Quò etiam facit, quod felicitas illa, quæ hoc loco illis sanctis tribuitur, qui mortuis opponuntur, alibi,

in sacris, omnibus verè piis, & sanctis ascribitur, utpote quod
secunda, h. est, aeterna mors non habeat in eos potestatem
Apoc. 2. v. 11, quod sint sacerdotes Dei Rom. 12. v. 1, 1. Pet. 2.
v. 9. Apoc. 1. v. 6, quod cum Christo regnent, & in hac vita
inchoativè 1. Joh. 4. v. 5. c. 5. v. 4, & in vita aeterna con-
summativè Apoc. 3. v. 21. 4. Per mortuos, qui non revixe-
runt, Piscator & Socinus p. 61 accipiunt pios reliquos,
qui non fuerunt coronati Martyrio: sed quâ ratione? cum
v. 4. Martyribus etiam alii fideles conjungantur. Non ergo
s. Per mortuos intelliguntur fideles, sed impii, ii maximè, qui
pios istos confessores nefariè trucidarunt: hos post mortem
suam, spiritualem subaudi in peccatis, ait non revixisse, h. est,
non vivere & regnare cum Christo, sicut electi cum Christo
regnant & vivunt; vel, ut non ineptè alii, non revixisse per fi-
dem, sed aut mansisse in Paganismo, spretâ fide Christi, aut, in
Christianismo non resipuisse ab hypocrisis & sceleribus: sicut
supra cap. 9. v. 20, locus hic exponi videtur. Pertinet huc,
quod etiam alibi, in sacris, impii appellantur mortui Matt. 8.
v. 22. Joh. 5. v. 25. 1. Tim. 5. v. 8. Eph. 5. v. 14. Apoc. 3. v. 1.
Mors, inquam, innuitur spiritualis, non autem corporalis, se-
cus, ac cum Piscatore aberrans, hoc loco Eglinus delirat in
Apoc. p. 481. 488. Quæ & causa est, cur Joannes non sine
emphasi dicat: hac est resurrectio prima, seu spiritualis, à
peccatis nempe: cujus descriptio, quæ Luc. 2. v. 34, Rom. 6. v. 4.
Col. 3. v. 1. Eph. 2. v. 6. 5. v. 14 legitur, certa, & Augustino quoq;
lib. 20. de civ. Dei c. 6 & 7 probata est, incerta autem illa,
imò nulla, quam Blasius Viegas in Apoc. p. 795, comminisci-
tur. Pertinere huc, quidam volunt, quod Ebrai dicunt, resur-
rectionem justorū tantum esse, id enim dextrè de resurrectio-
ne ad vitam spiritualem accipiendū est. Prima autem dicitur
resurrectio, & 1. quia est prima, hoc est, nobilioris partis, ani-
mæ &

ma: & 2 quia fit in prima, hoc est, naturali vita: & 3 quia
debet precedere resurrectionem secundam, qua erit resuscita-
tio ad gloriam.

27. Nolo nunc plures, quas possem, annotare hujus
sententia absurditates. Urget Piscator vocem donec v. 5:
reliqui mortui non revixerunt, donec consummentur mille
anni: Unde infert, post mille annorum terminum istos mor-
tuos resurrecturos. R. Piscator vocem donec sumit pro
terminatione, cum accipi debeat, pro perpetuatione & conti-
nuatione. Adverbium, donec, hoc loco, infinitum tempus
notat, scribit Frater Piscatoris, Sebastianus Mejerus, in Apoc.
p. 86. edit. Tigurinae anno 1603. Donec pro Nun-
quam accipio, ait Aretius in N. T. p. 619. eos non limitat
tempus, sed simpliciter negat, ait Pareus in Apoc. p. 1095.
Et rectè. Sensus enim est: tamdiu non sunt revicturi, &
cum Christo regnaturi impii, quamdiu sancti vivant & cum
Christo regnabunt: Quare cum sancti in aeternum vivant,
& cum Christo regnent, sequitur, impios aeternum ab ista vi-
ta & regno fore extorres: Eos nunquam (spiritualiter) re-
victuros, hoc est, nunquam de peccatis poenitentiam acturos:
sed in iis ultimum diem obituros, & à morte prima ad secun-
dam transituros. Vox enim, donec, idem aliquando notat,
quod nunquam, ut Ps. 110. v. 1. Matth. 1. v. 25. c. 5. v. 26. c. 28.
v. 20. Gal. 3. v. 19.

28. Quarat quis, quanam ergo vera sit hujus loci ex-
plicatio, si non hac Piscatoris, vel aliorum novatorum, supe-
rius recitata? R. Non adducam illas, quae videntur alie-
niores, & legi possunt apud Lyrannum & Ambrosium in com-
mentar. super Apocal. (si modò ejus est auctoris) Bla-
sium Viegam in Apocal. p. 793. 794, Alfonsum à Castro
lib. 3. contra hæreses de beatitudine hæresi 2, D. Phi-
lippum

a explicatio loci
Apocal. cap. 20.
v. 2 et seqq.

lippum Nicolai lib. 2. de regno Christi c. 1. p. 275. 276,
sed sic breviter me explico. Intelligi dico animas, cum pio-
rum martyrum, ante hanc Satanae alligationem, in persecutio-
nibus contra Christianos sub ethnica Imperatoribus decolla-
torum, tum eorum sanctorum, qui Satanam, ratione externa-
rum illarum Ethnicarum persecutionum, ligato, à Papi Zan-
tibus & Mahumeturientibus haeresibus custoditi sunt. De his
animabus è corporum ergastulo solutis, & in sinum Abrahae
collocatis, non autem de iisdem cum corporibus iterum unitis
loquitur Joannes. Et (quod probè notari velim) ipsa textus
series ostendit, describi conditionem, quam illis mille annis,
quibus Satanas ligatus est, animae piorum, præter & contra
omnem Tyrannorum & hereticorum opinionem, utpote per-
secutionibus illis jam defunctæ ac solutæ, sint habituræ. Hinc
& additur v. 7, cum consummati fuerint mille anni τὰ χίλια
ἔτη; ubi urgeo articulum αἰῶν ἑξαήμερον, qui nō semel hic legitur,
mille isti anni, quibus scilicet Satanas erat ligatus, & sancti
cum Christo regnabunt; tunc solvetur Satanas ex car-
cere suo. Quod miror non animadvertisse Brigtmannum,
qui cornicum in explicatione Apocalypseos (ridiculè sæpius)
vult configere oculos: dum scilicet contendit, alios esse mille
annos, quorum v. 6, alios autem, quorum v. 4 mentio fit; an-
nos mille, de quibus v. 6, incipere, ubi ii, de quibus v. 4, desie-
runt p. 382. 383. Nam & aliàs inconueniens est dicere,
sanctos cum Christo regnatos soluto Satanam: quin potius,
ligato Satanam regnabunt, qui solutus regnare eos vix sineret.
Adde, quod iudicium, de quo dicitur v. 4, distinguitur à
iudicio extremo (quicquid contra contendat Blasius Viegas,
in Apocal. p. 792. edit. Colon. anno 1603) cujus ex-
tremi iudicii descriptio subjicitur v. 11, & non cum alliga-
tione Satanae, sed ejus in stagnum ignis & sulphuris proje-
ctione,

tionem, connectitur v. 10. Sensus ergo est: Quod anima pio-
rum Martyrum & confessorum à corporibus soluta 1. judici-
um exerceant adversus persecutores suos, à quibus
ipsæ fuerant judicatæ. Poteest hoc intelligi 1 activè, 2 pas-
sivè, 3 subjectivè, & phraseos explicatio desumi ex Gen. 4.
v. 10. Hebr. 12. v. 24, imprimis ex Ps. 72. v. 1. Apocal. 6. v. 9.
Sic contrà judicium alicujus auferrî dicitur, quando quis ob-
ruitur injuriis, quumq; ii, qui illas intulere, impunè id ferunt
Job. 27. v. 2. c. 34. v. 5. Et procul dubio respicit Joannes ad
exempla divinatorum judiciorum, circa Constantini tempora
in persecutores editorum, vindictam postulante sanguine
Martyrum, quæ ex historia Ecclesiastica collecta habes apud
D. Winckelmannum in Apocal. p. 434. 436. Sic Diocle-
tianus decima persecutionis auctor acceptis minacibus à Con-
stantino Magno literis atq; ignominiosâ Maximini morte ter-
ritus epoto veneno sibi ipsi mortem conscivit. Maxentius fu-
sis à Constantino Magno ipsius copiis, Roma ad pontem Mil-
vium in flumine submersus est. Galerius, qui Diocletiani per-
secutionem continuavit, fædo morbo circa genitalia corre-
ptus, periit, ob injustas Christianorum cedes se talia perpeti
agnoscens. Maximianus crudelissimus Ecclesiæ persecutor,
cujus adversus Christianos crudelitatem ipsi etiam Ethnici
execrati sunt, jussu Constantini Marsilia strangulatus est.
Licinius tribus preliis à Constantino victus, vitam egit pri-
vatam, sed rursus res novas cum moliretur, jussu Constantini
jugulatus est, &c. Ita judicatis Tyrannis, pax per Constan-
tinum Ecclesiæ reddita fuit. Nec malè Beza in annota-
tionibus majoribus p. 558, datum esse (his animabus) ju-
dicium, quatenus membra capiti conjuncta sunt, non autem
quasi Christi officium ad eas transferatur. Præterea de his
animabus 2 dicitur, quod vivant cum Christo, scilicet in
pace & gloria. explicationem desume ex Matth. 10. v. 28.

G

Sap. 3.

Sap: 3. v. 1. 2. 3. &c. 3. Quod cum Christo regnent, mille annis, quibus expletis Satanas quidem iterum solvetur, sed ab hoc felicitatis & gloriae caelestis gradu eas deturbare non poterit. Explicationis ergo vide I. Cor. 4. v. 8.

29. Pleriq; statuunt, mille annos, hoc posteriore loco, per Hebraismum & usitatam in sacris synecdochen sumi, deo tempore infinito, adeoq; aternitate, cum vita & regnum beatarum animarum cum Christo omnis sit termini ex pers Mat. 25. v. ult. Et quidem Hebraismi hujus, quo τὸ mille notat numerum magnum & infinitum, exempla è sacris annotant, ex Exod. 20. v. 6. 1. Sam. 18. v. 7. 1. Reg. 19. v. 18. Ps. 144. v. 13. Dan. 7. v. 10. Rom. 11. v. 4. 1. Cor. 4. v. 15. Apocal. 5. v. 11. Neq; insolens est, uno eodemq; capite idem nomen temporis aliter atq; aliter usurpari. exemplum vide Dan. 7. v. 12. & 25. Equidem non magnopere tantorum virorum, optimè de Ecclesia meritorum auctoritati refragabor, interim rectius, per mille annos, hoc loco, videntur intelligi iidem, qui v. 2. & 3. exprimuntur, & non alii. Illud enim series textus omnino requirere videtur. Cum enim Joannes dixisset, Satanam per mille annos iri ligatum (ubi vox millenarii aternitatem notare nequit, quia v. 3. & 7 dicitur, completis mille annis, Satanam solutum iri) mox subjungit, qua interim Ecclesiae (cum militantis, tum triumphantis) illis mille annis conditio futura sit. vide qua thesi 26. dicta sunt, itemq; confer Augustinum 20. de Civitate Dei c. 9, cum interpretatione nostra ferè consentientem: ut & qui eum sequuntur, Bedam, & Anshelmum in hunc locum. Et haec quidem hujus loci esto explicatio, quam non dubitamus esse maximè genuinam. Utiq; juxta eam omnia concinunt, nodusq; difficilis dissolvitur, in quo solvendo tam multi interpretes desudarunt, eumq; pleriq; sicut Alexandro cum Gordio nodo contigit, non tam dissolverunt, quàm abruperunt.

QVÆ.

QVÆSTIO VII.
An mundus secundum substantiam
sit interiturus?

1. Mundum periturum esse, multis S. scriptura V. & Novi instrumenti testimoniis est testatissimum. Illud verò discrepantibus disputatur sententiis: Utrum transitus ille φθορᾷ corruptione, an ἀμοιῶσι alteratione sit definiendus? seu, quod idem est, an mundus, κατ' ἐσοίαν, secundum substantiam, an verò κατὰ ποιότητας, secundum qualitates, sit interiturus?

2. Quadruplicem inuenio sententiam. Quidam n. litem hanc ἐνοχῆ Christiana rectissimè dirimi posse, utpote cuius decisio rectius è futura experientia sensu, quàm diuinationum οὐκ ἐπιπέτatur, existimant, hoc est, ut verbo dicam, dubitant. Ita, quibusdam in locis D. Brentius, ita Herbrādus, Mylius, Gesnerus, Hutterus &c; Quidam omnes creaturas renovandas, & quasdam igne purgandas existimāt: juxta quos ne quidem bruta animantia, planta & cetera mista, quæ ad animale[m] hominis vitam sustentandam aut iuvandam procreata sunt, essent desitura. Ita qui veteribus ÆTERNALES dicebantur. Eandem sententiam tribuunt quidam, in primis Pontificii, ut Fevardentius in 2. Ep. Petri, Lutheri nostro, ob verba, quæ extant in colloquiis mensalibus mihi p. 358. 361. Sed perperam. Neq; enim verba Lutheri intelligi debent propriè, sed ad beatissimū statū indicandum, hyperbolicè, quo sensu & in 1. Cor. 15, ait, in altera vita fore, ut cælum, si velis, merū aurū pluat, Albis gemmis fluat, arborum folia sint argentea, gramina & flores agri referāt smaragdos. Ad finia his extant apud D. Philippum Nicolai lib. 5. de vita aterna p. 557 & seqq. Quidā nonnullas creaturas, præter homines, (cælū & elemēta intellige) instaurandas, quasdā, (bruta animalia, opera artificialia & reliqua mista intellige) penitus abolendas judicant, adeoq; renovationem & immuta-

tionem tantum mundi statuunt. Ita è veteribus Origenes, Augustinus, Hieronymus, Theodoretus, Basilus, Athanasius, Chrysostomus, Theophylactus, Damascenus, Oecumenius, Gregorius Magnus, ex Orthodoxis superioris & nostri seculi, Lutherus, Brentius, Philippus Nicolai, è Pontificiis Pererius, Blasius Viogas, Gregorius de Valentia, Ribera, Bellarminus, Collegium Conimbricense, è Calvinianis ferè omnes, D. T. S. maximè excipio, qui sententiam hanc acriter impugnat tom. 2. p. 818. & seqq. *Quidã omnes creaturas interituras statuunt, intelligentibus exceptis, quæ primùm ad immortalitatem conditæ fuerunt.* Ita Justinus Martyr, Irenæus, Tertullianus, & moderni Orthodoxi magno numero.

3. Nos ut prima sententiæ, commodè explicata, nullam dicam scribimus, ita postrema, ceu S. scripturæ consentaneæ, nos adharere non diffitemur. Nam I. urgemus manifesta scripturæ dicta Psal 102. v. 26 Job. 14. v. 13 Esa. 51. v. 6. Mat. 24. v. 35. Marc. 13. v. 31. 2. Pet. 3. v. 10. 12. Apoc. 20. v. 11. Cum quibus, quomodo sententiam suam conciliabunt, qui in mundo hoc respectum tantum illum abolendum ajunt, quem mundus ad finem suum in hoc habet seculo, puta, ut generi humano per naturalem generationem propagando, atq; in primis Ecclesiæ Dei inde colligendæ tum hospitium, tum alia vitæ subsidia præbeat: quo sine cessante dicunt cessaturam ejus essentiam, non absolutam, sed respectivam; quemadmodum lapis manet lapis, etiam postquam desit esse limes; hoc est, ut alii loqui malunt, interiturum secundum accidens, non substantiam? *Ecquis enim lapidem, cum limes esse desinit, perire, æstuarè, dissolvi, liquefcere & exuri dixerit? 2. Pet. 3. v. 10. 12, aut sicut fumum evanescere Esa. 51. v. 6? aut, quinam id, quod non aboletur, sed tantum renovatur, è memoria planè deleri,*

deberi, nec amplius commemorari dicitur, ut Esaias de caelo hoc loquitur c. 65. v. 17? Quomodo stabit antithesis, quâ Christus caelo & terra interitum; verbis autem suis sempiternam durationem adscribit; si caeli non modò interituri non sunt, sed etiam in melius mutandi & an fidelium, quos iudicium hoc superstites deprehenderit, corpora, dum transmutabuntur, rectè quis dixerit interitura? an vestimentum, cui caelos comparat Psalter Ps. 102, dum veterascit, in melius mutatur? Deniq; si homo, ut ait Job, non resurget, donec prae-reat caelum; sequetur, nunquam resurrecturum illum, si nunquam interiturum est istud. Job. 14. v. 12.

4. II. Quid? quod ἀφ' ἀγορίας καὶ ἀθανάτια pars est imaginis divina, ad quam solus homo primùm fuit conditus, non verò ulla creatura huius mundi alia. His ergo eam tribuere nimis foret absorum.

5. III. Idem probat ratio à fine, quia hac natura ideo à Deo instituta est, ut sit domicilium hominis viatoris, adeoq; via ad Deum, tanquam in speculo, contemplandum. Ubi ergo ille in patriam appulerit, ac viator esse desierit; nullus huius seculi amplius usus erit, ideoq; aptissime appellatur σωματείου τῆς αἰῶνος & Matth. 24. v. 3. c. 28. v. 30.

6. IV. Addam & hoc: Si mundi huius concedatur instauratio & renovatio: reliquarum etiam creaturarum omnium restitutio statuenda foret: siquidem ratio dari potest nulla, cur quaedam tantum non omnes, cur haec non illa orbis partes sint ab interitu vindicandæ.

7. De adversariorum objectionibus in ipsa disputatione videbimus. Adjiciam tantum hoc loco interpretationem loci ex Rom. 8. v. 21, praesertim, cum non modò fastosus ille disputator, Martinius, in refutatione Antimartini D. Mentzeri pag, 1046 & seqq, eundem variis modis detur-

dis deturpet, sed & complures alii, qui non nisi accidentalem mundi interitum concedunt, in eo tantum non triumphent. Quid enim? Paulus, inquiunt, Rom. 8 creaturam nunc vanitati subjectam, aliquando à servitute corruptionis liberatum iri confirmat, ideoq; illas hanc liberationem cum gemitu quasi appetere: quomodo verò dicerentur liberari, si in nihilum evanescerent, & non potius in statum meliorem immutarentur & renovarentur? utiq; loci hujus Paulini tantam obscuritatem quidam esse fatentur, ut de eo peculiariter accipiant illam Petri commonefactionem 2. Pet. 3. v. 16: nos verò eum simplicissimè exponi posse putamus, 1. distinguendo inter liberationem à corruptione, & liberationem à corruptionis servitute: illa opponitur interitui substantiali, & non legitur in textu Apostolico, hæc non semper, & in textu legitur. Confer Rom. 6. v. 7. 2. distinguendo, inter restorationem, & à servitute corruptionis liberationem; non illius, sed hujus tantum mentionem facit Apostolus. 3. Creaturas rationis expertes à vanitate, cui subjectæ sunt, satis vindicari dicimus, ubi hominibus, quorum longè maxima pars iis nequiter, & ingrato animo abutitur; inservire desierint. quo pacto homo quispiam, etiamsi cum Plinio & aliis, nihil aliud post mortem se fore putet, quàm quod fuit, antequam viveret, non absurdè dixerit, se morte à miseriis & ærumnis, quibus in hac vita conflictatus fuit, vindicatum iri. Quam interpretationem nos 4. inde confirmamus, quod sermo Pauli non ad cælos duntaxat, aut nobiliores, quæ conspiciuntur, creaturas, pertinet, sed generatim ad res creatas omnes. Disertè enim addit: Scimus, quod OMNIS creatura congemiscit, simulq; nobiscum parturit usq; ad hoc tempus. Inter omnes autem creaturas illas, plerasq; in die liberationis filiorum Dei prorsus interituras, etiam apud eos, qui pro accidentali mundi inte-

di inte.

di interitu pugnant, in confesso est: meteora enim, plantas, bruta s̄q; animantes cum cælo & terra negant instauranda, quæ tamen non magis ab eâ, de qua Apostolus loquitur, vindicatione; quàm à κτήνας appellatione & ambitu excludi possunt. 5. Declaremus rem exemplo. Vinum est nobilis Dei creatura, & sacris decantata literis. Vino autem detestandum in modum abutuntur ebriosi, ita ut in vino à cœtias esse commemoret Apostolus. Quæ extrema est vanitas, corruptionis servitus, cui hæc creatura subjacet non volens, adeo ut præoptaret (si quis vini, juxta Apostoli Prosopopœiam, sensus esset) planè non esse & in nihilum abire, quàm præter naturam suam, horribili impiorum abusui subservire, & sic contra suum conditorem quodammodo militare. ab hac servitute, corruptionis liberabitur vinum in die revelanda libertatis filiorum Dei. Quomodo verò? Non ita, ut vinum duret in æternum, quod Mahumetisticum esset somnium, sed, ut abolitione sua liberandum sit ab horrendo illo impiorum abusu, cui in hoc seculo erat expositum. Eadem cæli & terra ratio est. Eo ipso enim dum cælum & terra, omniaq; alia entia corporea (homine excepto) esse desinent, in novissimo die, à servitute corruptionis, cum non entis nullus abusus sit, vindicabuntur. adeoq; textus Apostolicus cum substantiali interitu pulchrè congruit. Et 6. falsa est textus interpretatio, quæ quidam, ut eo speciosiori prætextu argumentum hoc urgeant, utuntur: quasi in textu Apostolico, idem sit, in libertatem filiorum Dei, ac, ad similitudinē filiorum Dei. Neq; n. identitas instituitur, sed generalis comparatio, cujus sensus sit: sicuti certa est liberatio filiorum Dei à sua vanitate, cui subjacent in hoc mundo, ita certa erit creaturarum, à vanitate, liberatio; licet in modo liberationis magna sit utrobique, dissimilitudo.

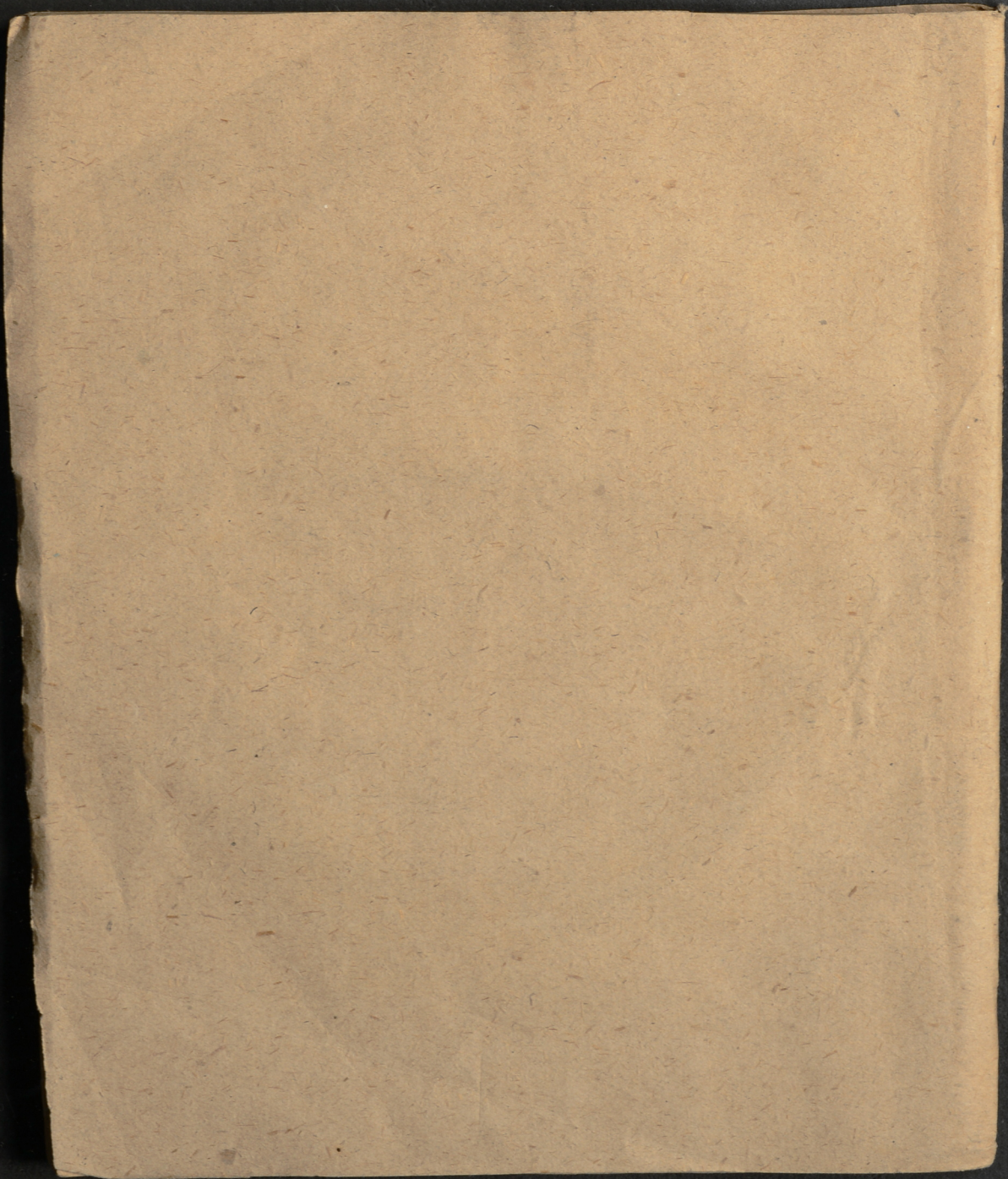
8. Si quæras, cur Paulus terminum liberationis à corruptionis

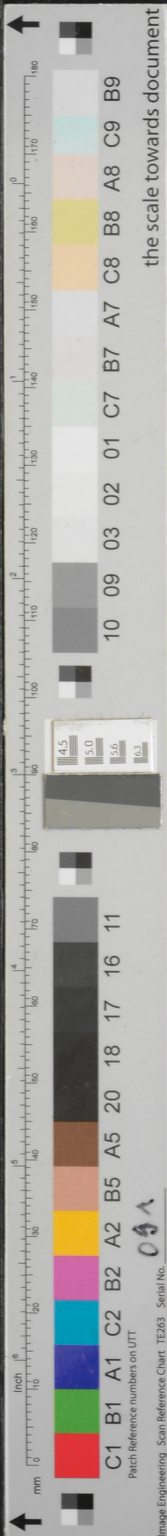
ruptionis servitute potius, quam vocem interitus posuerit, Respōdemus, fieri hoc nō tam inde, quod in allegoria & hyperbole metaphorica persistere voluit, ut quidam putant, quam quia talem adhibere phrasin voluit, quæ etiam de rationali creatura prædicari posset, cui quidem liberatio, sed non interitus seu substantialis deletio in extremo iudicio competet.

9. Malè habet Martinium, citato jam scripto, quod vocem, creaturæ, in textu Apostolico, generalius accipimus. Videamus autem, quo argumento utatur. Quia nempe, angeli, utpote beatissimi spiritus, neq; vanitatem neq; corruptionem pati, neq; ingemiscere, neq; dolere possint, quod hic de creatura dicitur. v. 20. 22. Et hac in re, fateor, quod duces habeat Patres orthodoxos. Augustinus enim creaturæ nomenclaturâ, hoc loco, angelos comprehendere negat lib. 83. quæst. 67. Chrysostomus, Theophylactus & Ambrosius, de omni creatura irrationali & corporali accipiunt. Sed respondeo: etiam de bonis angelis, bonis, inquam, non malis, qui liberationis, cuius hic mentio fit, nullam spem habent, textum hunc commodè explicari posse, ita, ut 1. angeli boni vanitati subjecti dicantur, & corruptioni, non suæ, sed hominum, quorum vanitati inserviunt. 2. ab hac liberandi, cum mundus totâ suâ vanitate peribit; & gaudium beatorum perfectum erit. 3. ingemiscere & dolere, suo quodam modo. Ut maximè enim humanos affectus, humano iis modo, non tribuamus: attamen cum letari dicantur Luc. 15. v. 10, super peccatoribus pœnitentiam agentibus, quin vicissim, ob corruptum hominum statum, doleant, quin sensu miseriæ nostræ afficiantur, quin gloriam filiorum Dei, per quam ruinam suam sciunt esse reparandam, exoptent, non dubitamus. Confer

Apoc. 6. v. 11.

DEO SOLI GLORIA.

VÆSTIO VII.

Indus secundum substantiam

lit interiturus?

em periturum esse, multis S. scripturae V. & testimoniiis est testatissimum Illud verò distatur sententiis: Utrum transitus ille φθορᾶς αὐτῶν alteratione sit definiendus? seu, quod dicitur, κατὰ οὐσίαν, secundum substantiam, an κατὰ ποιότητα, secundum qualitates, sit interiturus? Duplicem inuenio sententiam. Quidam n. Christiana rectissimè dirimi posse, utpote cū futurae experientiae sensu, quàm diuinaturatur, existimant, hoc est, ut verbo dicam, quibusdam in locis D. Brentius, ita Her Gesnerus, Hutterus &c; Quidam omnes adas, & quasdam igne purgandas existimant: dembruta animantia, planta & cetera minimalem hominis vitam sustentandam aut iua sunt, essent destitura. Ita qui veteribus dicebantur. Eandem sententiam tribuunt Pontificii, ut Feuardentius in 2. Ep. stro, ob verba, quae extant in colloquiis ment. 361. Sed perperam. Neq; enim verba Luent propriè, sed ad beatissimū statū indicant quo sensu & in 1. Cor. 15, ait, in altera vita celis, merū aurū pluat, Albis gemmis fluat, argentea, gramina & flores agri referāt smas extant apud D. Philippum Nicolai lib. 5. 157 & seqq. Quidā nonnullas creaturas, praeter & elemēta intellige) instaurandas, quāsdā, opera artificialia & reliqua mista intellige) judicant, adeoq; renovationem & immuta-

G 2

tionem